סענדער בורשטין

יידיש לעבן אין מעלבורן

דער יידישער ישוב אין מעלבורן ציילט היינט־צו־טאג איבער 30 טויזנט נפשות. אין פארגלייך מיט אנדערע יידישע ישובים אין דער וועלט איז ער פארהעלטנישמעסיק א קליינער, דאך קען ער זיך נישט פארשעמען מיט זיין פארצווייגטער נעץ פון אינסטיטוציעס פון נאציאנאלן, רעליגיעזן, דערציערישן און הילפס־כאראקטער לגבי פיל גרעסערע יידישע ישובים.

אויך סידנעי ציילט כמעט די זעלבע צאל יידן. אויך זי פארמאגט ענלעכע יידישע אינסטיטוציעס. דער דארטיקער ישוב איז עלטער ווי דער מעלבורנער, דאך וועלן די סידנעיער יידן, פארליבטע אין זייער הייםשטאט, מוזן צוגעבן, אז אין מעלבורן קלאפט דער דופק פון יידישן לעבן פיל שטארקער און אימפולסיווער און איז פילפארביקער און קאלירפולער ווי אין סידנעי.

פארשידן זענען געווען די סיבות, וואס האבן גורם געווען די אנדערשקייט פון ביידע שטעט. אין דער צייט, ווען דער סידנעיער ישוב באשטייט אין זיין מערהייט פון בריטיש־דייטשישן „סטאק” און ווינציקער פון מזרח־איירופע, איז דער צוזאמענשטעל פון מעלבורנער ישוב פונקט א פארקערטער. די גרויסע נאציאנאלע און סאציאלע אידייען, וואס האבן ארומגעכאפט דאס יידישע פאלק אין מזרח־איירופע, אין רוסלאנד און פוילן ביים סוף פון 19־טן יארהונדערט, האבן זיך מיטן שטראם פון דער יידישער עמיגראציע איבערגעטראגן אהער. נאך מער איז דאס געקומען צום אויסדרוק בעת דער לעצטער, נאכמלחמהדיקער עמיגראציע. אין דער צייט, ווען קיין סידנעי זענען געגאנגען יידן פון אונגארן און דייטשלאנד, זענען קיין מעלבורן געקומען פוילישע יידן. זיי האבן געהאלפן פורעמען און געשטאלטיקן דעם כאראקטער פון דעם קיבוץ. נישט ווינציקער האט אויך געהאלפן דאס, וואס פערזענלעכקייטן פון א גרויסן קולטור־געזעלשאפטלעכן ווערט האבן זיך באזעצט צייטווייליק אדער אויף שטענדיק אין מעלבורן. זיי האבן מיט זייער נאציאנאל־דערציערישער ארבעט משפיע געווען אויף דער אנטוויקלונג פון ישוב.

* * *

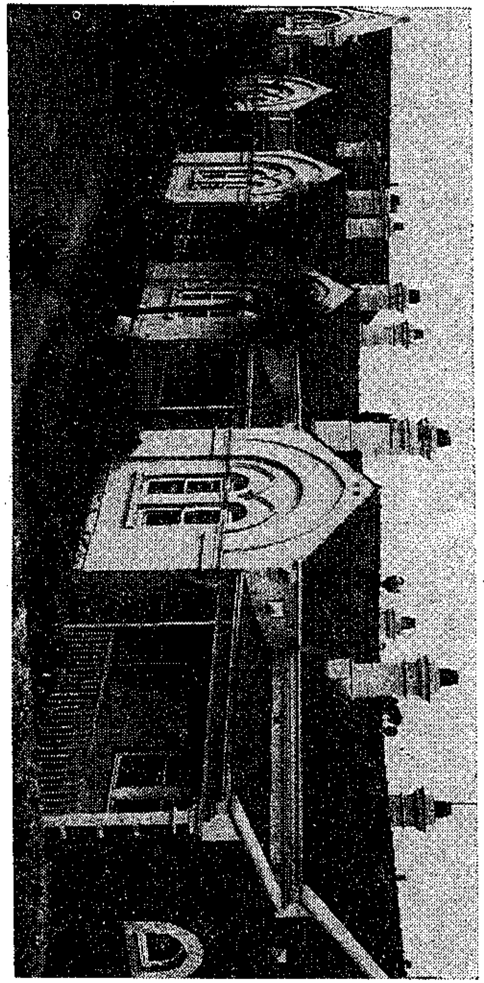

די אַלטע געביידע פון מושב זקנים א.נ. פון משה מאָנטעפיאָרע

אין די ווייטערדיקע קאַפּיטלען וועט געמאַכט ווערן אַ פּרווו צו געבן אין קורצע שטריכן דעם אַנטוויקלונגס־גאַנג פון יידישן ישוב אין מעלבורן.

די ערשטע שפּראָצונגען

די שפּראָצונגען פון יידיש לעבן אין מעלבורן, ווי אין אויסטראַליע בכלל, מערקן זיך אין דער ערשטער העלפט פון 19־טן יאָרהונדערט. פאַרשטענדלעך, אַז אין יענער צייט, דריקט זיך עס אויס כמעט אויס־שליסלעך אין אַ רעליגיעזער פאָרם. אָבער שוין אין די 50־קער יאָרן פון זעלבן יאָרהונדערט, ווייזט זיך די נויטווענדיקייט פאַר סאָציאַ־לער הילף און עס ווערט געשאַפן די יידישע פילאַנטראָפּישע אָרגאַני־זאַציע מיטן ציל „צו העלפן אָרימע און עלנטע מיטגלידער פון יידישן גלויבן”. שפּעטער איז איר טעטיקייט אויסגעברייטערט געוואָרן. און עס ווערט געשאַפן די „מאָנטעפיאָרע היים”. וועגן דער לעצטער וועט אונדז נאָך אויסקומען שפּעטער צו שרייבן. אין די 80־קער יאָרן ווערט אויך געשאַפן די יידישע גמילת־חסדים־קאַסע. בכלל דרייט זיך דאָס יידישע לעבן אין יענער צייט מערסטנטייל אַרום די שולן, כשר־פלייש ענינים און פאַרשידענע קהילהשע מחלוקתן. ס'איז ווערט ביי דער געלעגנהייט צו ציטירן שלמה וויינ'ען, אַ פּיאָנער פון אונדזער ישוב. ער שרייבט אין ערשטן אויסטראַליש־יידישן אַלמאַנאַך וועגן יענער צייט:

„די דעמאָלטדיקע היגע יידישע באַפעלקערונג איז לרוב באַ־שטאַנען פון צוויי סאָרטן: פון איין זייט אויסגעשפּראָכענע אַסימי־לאַטאָרן, אַזוי־גערופענע „יאַהודים”, און גלאַט עם־הארצים. פּונקט ווי עס איז דער שטייגער אין אַלע ענגליש־יידישע ישובים, האָבן דאָ אויך עקזיסטירט יידישע פילאַנטראָפּישע אַנשטאַלטן און אַ נאָכ־מיטאָג־און זונטיק־שולע פאַר רעליגיעזע לימודים. און — פאַרשטייט זיך — אַלע אַנדערע כלי־קודשדיקע קלאַפּערגעצייגן. און דאָס אַלץ איז געשטאַנען אונטער דעם שטאַרקסטן איינפלוס פון די קלעריקאַלן און יאַהודים און על־כּולם האָט איבער אַלץ גובלשעוועט דער גייסט פון אַסימילאַציע. דער הויפּט־ציל פון די דעמאָלטדיקע פירער איז געווען צו אַנגליזירן דעם היגן ישוב און אים האַלטן אונטער דער השפּעה פון די רעליגיעזע אַנשטאַלטן”.

אַזוי גייט דאָס יידישע לעבן ביזן אָנפאַנג פון היינטיקן יאָרהונדערט.

אייניקע יאָרן פאַרן אויסברוך פון דער ערשטער וועלט־מלחמה באַ־ווייזט זיך אַ נייער עלעמענט צווישן יידישע אימיגראַנטן. געקומען זענען

זיי פון פוילן, רוסלאַנד. פאַר זיי איז די אַרטיקע ווירקלעכקייט געווען להלוטין אַ פרעמדע. געווען זענען דאָז צייטן פון דער פאַרשטאַרקטער אַנטיסעמיטישער רעאַקציע אין צאַרישן רוסלאַנד נאָך דער פאַרשפּילטער רעוואָלוציע פון 1905, פול מיט אַנטוישונגען פון איין זייט און סימנים פון פאַנאַנדערוווקס פון מאָדערנע סאָציאַלע און נאַציאָנאַלע באַוועגונגען ביי יידן פון דער צווייטער זייט.

אַט די פרישע פויליש־רוסישע אימיגראַנטן האָבן מיט זייער אימפּעט און ענערגיע אַריינגעבראַכט אַ נייעם גייסט אין יידישן לעבן, באַהויכט מיט נאַציאָנאַלע און סאָציאַלע אידייען פון מזרח־אייראָפּעאישן יידנטום. זיי זענען דאָס געווען די פּיאָנערן פון אַ יידיש־וועלטלעך און נאַציאָנאַל־פאָלקסטימלעך לעבן אין מעלבורן. אין יענער צייט ווערט געגרינדעט די „קדימה". מיר קלויבן זיך נישט דאָ צו שרייבן די געשיכטע פון דער „קדימה", וועגן איר איינפלוס אויפן אַרום. וועגן איר ראָל ווערט געשריבן אויף אַן אַנדער אָרט אין דער דאָזיקער אויסגאַבע. עס דאַרף אָבער אונ־טערגעשטראָכן ווערן, אַז אַרום דער „קדימה" האָבן זיך געזאַמלט די אַלע, וועלכע האָבן געהאָלפן מאָדערניזירן און פאַרוועלטלעכן דאָס היגע יידישע לעבן.

דער באַזוך פון פּרץ הירשביין

אין די יאָרן פון דער ערשטער וועלט־מלחמה איז געקומען אַ קריזיס אין דער געזעלשאַפטלעכער קולטור־אַרבעט. פיל פון די דעמאָלטדיקע פאָלקס־יידן האָט באַהערשט אַן אַפּאַטיע און גלייכגילטיקייט. פונקט ווי די ערד מוז זיך יעדעס יאָר באַנייען דורך אַקערן און זייען, אַזוי מוז אויך אַ געזעלשאַפטלעכער באָדן זיך באַנייען מיט פרישע שטראָמען פון מענטשלעכער ענערגיע. אַנדערש אַנטשטייט אַ סטאַגנאַציע. און דאָ האָט זיך די יידישע אימיגראַציע איינגאַנצן אָפּגעשטעלט.

שרייבט וועגן יענער צייט ישראל שער, איינער פון די פּיאָנערן און טוער אין יענער עפּאָכע אין דעם שוין דערמאָנטן ערשטן אויסטראַליש־יידישן אַלמאַנאַך:

„גראַד דעמאָלט איז דאָס יידישע קולטורעלע לעבן ביי אונדז, צוליב עטלעכע סיבות, געווען זייער אָפּגעשטאַנען. אונדזער קולטור־אָרגאַניזאַציע, די „קדימה" האָט עקזיסטירט, אָבער מער אויף דעם פּאַפּיר, ווי אין דער ווירקלעכקייט. די יידישע געזעלשאַפטלעכע און קולטור־טוער זענען געווען צעריסן. מיינונגס־פאַרשידנהייטן זענען אויסגעבראָכן. אַ טייל פון זיי האָט להלוטין געשטרייקט. דער אַנדע־רער טייל האָט געשוויגן מער ווי גערעדט. און גערוט מער ווי עפּעס

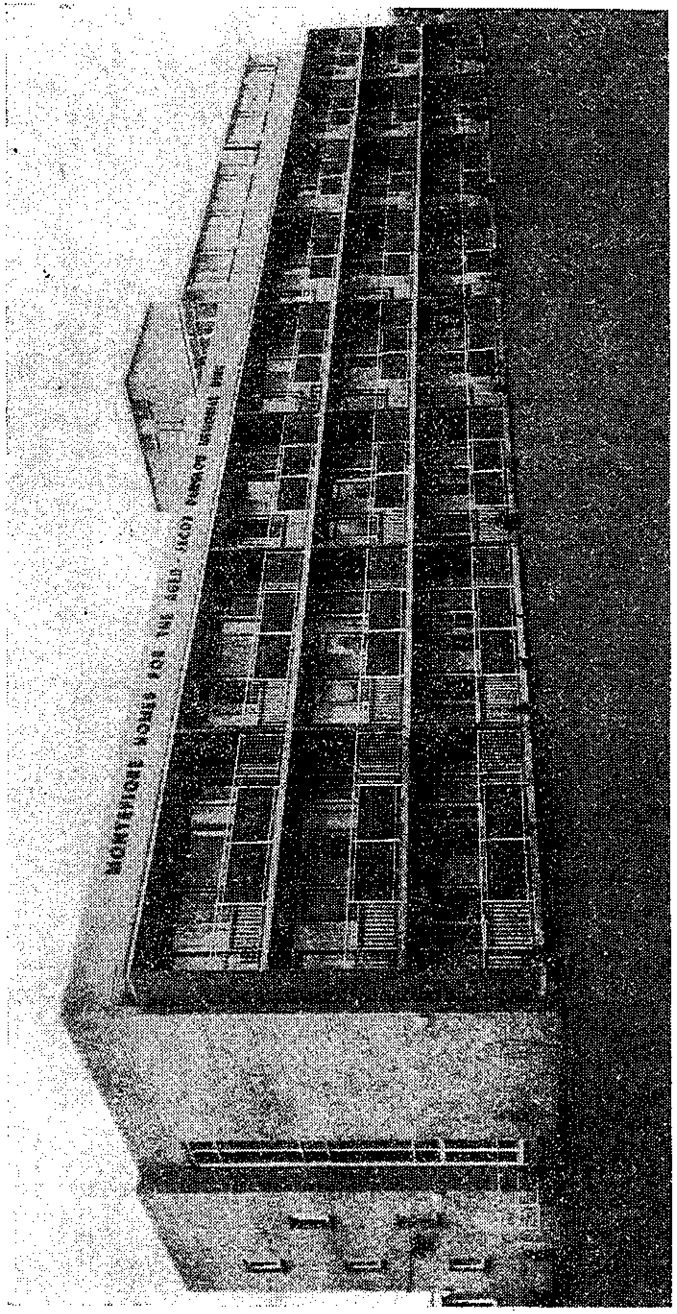

דער נייער פליגל פון מושב זקנים א.ג. פון משה מאָנטעפיאָרע, אויסגעבויט אין 1964

געטאָן אין דער אָדער אין יענער פאָרם — פּאַסיוו זענען אַלע געווען".

ס'האָט געדאַרפט געשען אַ נס, וואָס זאָל אַרויסברענגען דעם ישוב פון דער גלייכגילטיקייט און אַפּאַטיע. און דער נס איז געשען.

דער שרייבער פּרץ הירשביין מיט זיין פרוי אסתר שומיאַטשער קומען סוף 1920 אַלס געסט צו די מעלבורנער פאָלקס־יידן. דאָס איז געווען אַ ווענד־פּונקט אין דעם לעבן פון דעם היגן יידישן ישוב.

שרייבט ישראל שער אין דעם זעלבן אַלמאַנאַך וועגן הירשביינס וויזיט:

„די ידיעה פון הירשביינס באַזוך האָט אַלעמען עלעקטריזירט, אַלעמען פאַרבונדן, צווישן יאָ און ניין אַלעמען אויסגעגלייכט, אַלעמען אויפגעוועקט צו באַנייטער טעטיקייט. אַלע האָבן באַלד פאַרשטאַנען, אַז אַלע רייבונגען דאַרפן פאַרשווינדן, אַלע חילוקי־דעות דאַרפן געשטעלט ווערן אין אַ זייט — און דאָס קומען פון הירשביינען איז אַ יום־טוב, און אַ יום־טוב דאַרף עס ווערן. באַלד איז אויך פאַר אַלעמען קלאָר געוואָרן, אַז דער בעסטער פּלאַץ אויפצונעמען אַזאַ גאַסט איז די „קדימה". די, וואָס האָבן נאָר געהאַט, אָדער מיטגעבראַכט פון דער אַלטער היים מיט זיך אַ ביסל חוש פאַר קולטור־אַרבעט און געזעלשאַפטלעכקייט, זענען באַלד פול געוואָרן מיט אַמביציעס צו באַווייזן דעם גאַסט, אַז כאָטש עס דאַכט זיך אים זיכער, אַז ער קומט אויף אַן אינדזל און אַ מדבר דערצו, אין קולטורעלן זינען — איז דאָך עפּעס אויפגעטאָן געוואָרן. די נאָענטקייט פון הירשביינס באַזוך איז געוואָרן ממש אַ דינאַמישע קראַפט, וואָס האָט אַלעמען אונטערגעטריבן".

נאָך די לאַנגע מלחמה־יאָרן פון פולשטענדיקער איזאָלאַציע, איז הירשביין געווען די ערשטע שוואַלב פון דער גרויסער יידישער וועלט, וואָס איז געקומען אין דעם וווייטן, פאַרוואָרפענעם אינדזל פון יידישן לעבן. ער האָט געבראַכט אַ פריש־צאַפּלדיקן, לעבעדיקן גרוס פון דער שעפערישקייט פון יידיש־לאַנד. ער האָט זיך איינגעגאָסן אַ נייעם שטראָם געזעלשאַפטלעכע ענערגיע אין דער פאָלקס־עדה פון מעלבורן, וואָס איז געווען דורשטיק נאָך אַ ניי יידיש וואָרט.

הירשביין איז סך־הכל געווען אין מעלבורן פינף וואָכן. ער האָט אָבער איבערגעלאָזן איינדרוקן, מיט וועלכע דער ישוב האָט זיך געשפּייזט אין משך פון יאָרן. עס דאַכט זיך, בלויז אַ קורצער באַזוך פון אַ שרייבער, אָבער וואָסערע טיפע וואָרצלען, וואָס פאַרא השפּעה ער האָט געלאָזט אינעם ישוב!

די „וועלקאָם סאָסייטי"

אין דער אַלטער היים, אין פּוילן, קומען אין די צוואַנציקער יאָרן שווערע צייטן פאַר יידן. די גראַבסקי־רעגירונג, ווילנדיק ראַטעווען די שווערע עקאָנאָמישע און פינאַנסיעלע לאַגע פון לאַנד, פירט אַ שטייערן־פּאָליטיק, וואָס לייגט זיך מיט דער גאַנצער לאַסט אויף די פּלייצעס פון דער שטאָטישער און ממילא יידישער באַפעלקערונג, וואָס זי איז אויסן געווען. דאָס האָט ממש רואינירט דעם יידישן מיטלשטאַנד און אויך אַנדערע שיכטן. עס האָט דערפירט צו פאַרגרעסערטער יידישער עמיגראַציע. אַ טייל פון די דאָזיקע עמיגראַנטן איז אויך געקומען קיין אויסטראַליע און די מערהייט פון זיי קיין מעלבורן.

כדי צו העלפן דעם נייעם שטראָם אימיגראַנטן, שאַפט זיך ביי דער שוין פון פריער עקזיסטירנדיקער „קדימה", אַ נייע אינסטיטוציע, די אַ"ג „וועלקאָם־סאָסייטי", וואָס העלפט לינדערן די עלנטקייט פון די פריש־געקומענע, דורך אויפנעמען זיי ביי די שיפן און שאַפן פאַר זיי אַרבעטס־פּלעצער. ביי דער געלעגנהייט איז ווערט אונטערצושטרייכן די ראָל פון דער גמילת־חסדים־קאַסע, וואָס האָט מיט אַנפּראַצענטיקע הלוואות געהאָלפן די אימיגראַנטן זיך שטעלן אויף די אייגענע פיס.

פרישע אימיגראַנטן — נייע אידייען

מיטן שטראָם פון דער אַ"ג גראַבסקי־„עליה", קומט סוף פון די צוואַנציקער יאָרן, צווישן אַנדערע, אויך אַ נייער עלעמענט, וואָס איז דורכגעגאַנגען אין דער אַלטער היים אַ „שול" פון געזעלשאַפטלעכער אַרבעט פאַר מאָדערנער יידישקייט, באַפליגלט מיט דער אידייע פון וועלט־באַפרייאונג.

דער שרייבער פון די שורות איז אויך געווען איינער פון אָט דער אימיגראַציע. און ער שרייבט וועגן יענער צייט אין דעם בוך „10 יאָר יידישע שול", אין דעם אַרטיקל „רוי־ערד ווערט צעאַקערט":

„פון איין אָרט האָט מען יאָ געזען אַ ליכטיקן שטראַל, דאָס איז געווען די „קדימה". אין דעם גרויסן גייסטיקן מדבר איז די „קדימה" געווען ווי אַן אָאַזיס, וווּ מ'האָט געקאָנט דעם טרוקענעם, ברענענדיקן צונג מיט אַ גייסטיק יידיש וואָרט דערפרישן. די „קדימה" האָט געהאַט דעמאָלט אַ ביבליאָטעק פון איין־יקע הונדערט יידישע, ווי אויך אין אַנדערע שפּראַכן, ביכער. עס פלעגן אויך זיין פון צייט צו צייט יידישע צייטונגען און זשורנאַלן פון דער גאַרער וועלט. יעדן זונטיק פלעגט מען זיך צונויפקומען אין דעם אַמאָליקן זאַל אויף 313 דראַמאָנד סטריט, קאַרלטאָן, לייענען אַ פּרק פּרץ, שלום עליכם, אַ פאַרלעזונג איבער אַ

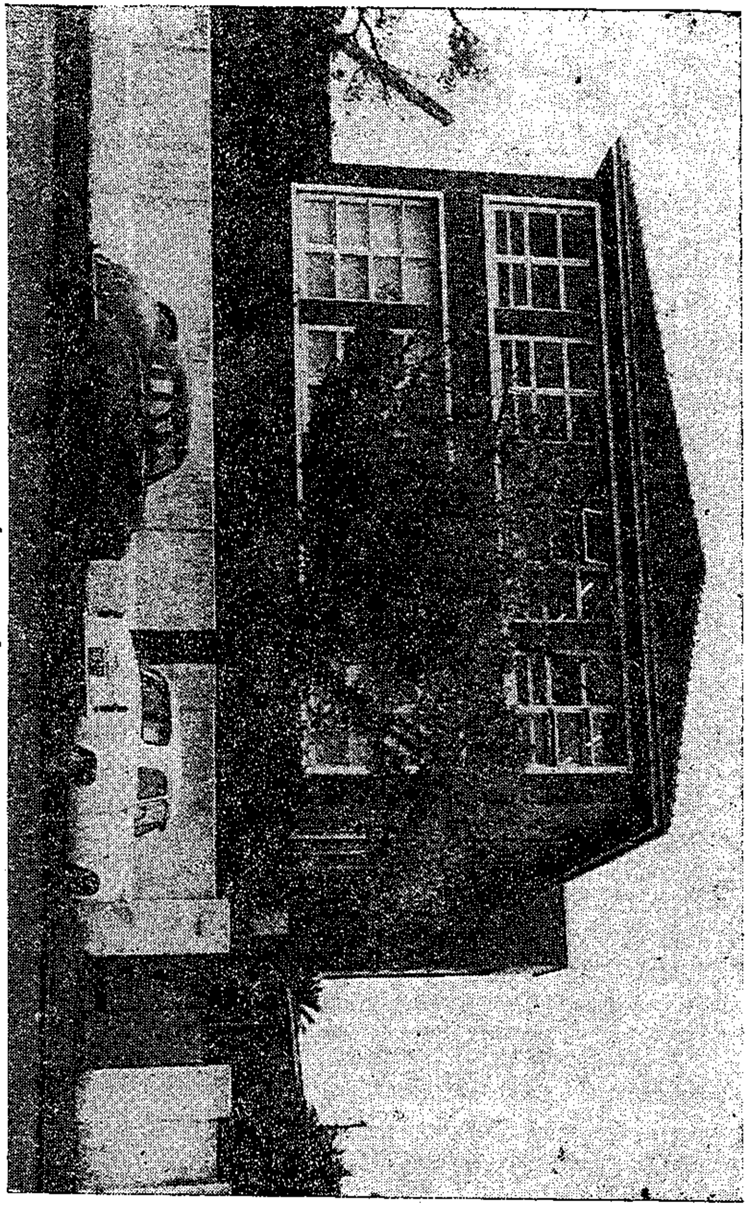

די י. ל. פרץ-שול

יידישן שרייבער, א יארצייט איבער א פארשטארבענעם יידיש-געזעל־שאפטלעכן טוער, אמאל אויך א קאנצערט. אלץ צוזאמען איז געווען ארומגעוועבט מיט קליינע ציוניסטיש-באפארבטע שטער. מיט דעם האט זיך פארענדיקט די גאנצע קולטור-געזעלשאפטלעכע ארבעט. אין אלגעמיין האט עס אויסגעזען ווי א מין „קאנגרעגיישן". אז ס'איז דא א סט. קילדא שול, א בערק-סט. שול, א קארלטאן שול, איז אויך דא א „קדימה"־שול. אויב א גרינער, א פרישער אימיגראנט האט געבעטן א דיסקוסיע איבער יידישע און סאציאלע פראבלעמען, מיט וועלכע ס'האט אזוי גע־פיבערט דאס יידיש-געזעלשאפטלעכע לעבן אין דער אלטער היים, האט געהייסן אנרירן דעם קדשי קדשים פון דער אבסאלוטער אומפארטייאיש־קייט פון דער „קדימה". אפטרעטן פון אויסגעטראטענעם וועג פון „קדימה" שולחן ערוך, ד.ה. זיך מישן רח'לן, אין פאליטיק. אז „קדימה" זאל מיט מער דרייסטקייט און געזעלשאפטלעכן מוט מאכן א פרווו זיך קעגנשטעלן די יאהודיש-אסימילאטארישע טענדענצן, האט אויסגעזען ווי מאכן שיער נישט א רעוואלוציע. אין קורצן, די „קדימה" אין יענער צייט איז זיך געזעסן אויפן אלימפ פון ריינער, בלוי-ווייס-באפארבטער אומפארטייאיש־קייט און ס'האט איר געפעלט די דינאמישקייט פון א מאדערנער יידיש־געזעלשאפטלעכער קולטור-טעטיקייט".

„די „קדימה" מיט אלע אירע חסרונות איז פארט געווען דעמאלט דאס איינציקע קולטור-ווינקעלע, וווּ פרישע אימיגראנטן מיט קולטור־געזעלשאפטלעכע נייגונגען האבן זיך געקאנט גייסטיק און געזעלשאפטלער איז א געוויסער מאס אויסלעבן. זיי האבן אבער אויף קיין אייז מאמענט נישט שלום געמאכט מיטן געדאנק, אז די לאגע דארף בלייבן אזוי פאר־גליווערט".

אויף דעם ארט דארף דערמאנט ווערן די ראל פון פארשטארבענעם ד"ר אהרן פאטקין. אליין א פרישער אימיגראנט, איז נאר-וואס געהאט געקומען קיין מעלבורן, וווּ ער האט זיך באזעצט. אלס געזעלשאפטלעכער טוער אין אמאליקן רוסלאנד פאר דער ערשטער וועלט-מלחמה און שפעטער אין בערלין, וווּ ער איז געווען פארבונדן מיט דער קאלאניע פון דער יידישער עמיגראנטישער אינטעליגענץ, האט ער מיט זיין דערפארונג און וויסן געהאלפן אויסברייטערן די האריזאנטן פון דעם יידישן לעבן אין מעלבורן.

מיר, די יידיש-סאציאליסטישע עלעמענטן, זענען ווייטער געבליבן מיטגלידער פון דער „קדימה". אבער פאראלעל מיט איר אנטשטייט א נייער קלוב, וואס גרופירט ארום זיך עלעמענטן מיט א יידיש-וועלטלעכער און נאציאנאל-סאציאליסטישער באפארבונג. עס קומט פאר א פאראייני־

קונג פון פאַרשידענע ריכטונגען מיט בונדיסטיש־קאָמוניסטישע טענדענצן און עס ווערט דעמאָלט געגרינדעט דער א"ג „אויסטראַלישער געזערד". דאָס געשעט אין יאָר 1931. מען קען נישט זאָגן, אַז דער פּראָגראַם פון דער נייער אינסטיטוציע האָט אַלעמען באַפרידיקט. ס'איז געווען אַ פּרוון פון קעגנזייטיקע קאָמפּראָמיסן.

דער ניי־געגרינדעטער קלוב, סיי מיט זיין ערנסטקייט, סיי מיט זיין אַרבעט, האָט צוגעצויגן זייער פיל פריינד און האָט געהאַט די בעסטע אויסזיכטן אויסצוּוואַקסן אין אַ שיינער יידיש־וועלטלעכער, סאָציאַליס־טישער קולטור־אינסטיטוציע. ליידער האָבן די קאָמוניסטן אָנגעהויבן צו פירן די אינסטיטוציע אויף די וועגן פון דער „גענעראַל־ליניע" און האָבן טעראָריזירט די יעניקע, וועלכע האָבן געוואָגט צו האָבן אַן אַנדערע מיינונג, ביז ס'איז געקומען צו אַן אָפענער שפּאַלטונג, ווען זיי האָבן דעם שרייבער פון די שורות אויסגעשלאָסן. דאָס האָט דערפירט צו דעם באַרג־אַראָפּ פון דעם „געזערד". און אין אַ קורצער צייט שפּעטער האָט ער זיך געמוזט אינגאַנצן שליסן.

דער קאָמיטעט „פריינד פון יידיש־וועלטלעכן שול־וועזן אין פּוילן"

די בונדיש־געשטימטע, ווי אויך אַנדערע נאַציאָנאַל־וועלטלעכע יידן גיבן נישט אויף זייער דראַנג צו געזעלשאַפטלעכער אַרבעט אויפן היגן באָדן. זיי אָרגאַניזירן זיך אויף דאָס ניי און שאַפן אַ קאָמיטעט, וואָס איז אַריין אין דער געשיכטע פון אונדזער ישוב א.נ. „פריינד פון יידיש־וועלטלעכן שול־וועזן אין פּוילן".

דער דאָזיקער קאָמיטעט האָט אַריינגעשריבן אַ הערלעך קאַפּיטל פון קולטור־געזעלשאַפטלעכער אַרבעט. אַן אינסטיטוציע, אַן אַן אַדרעס, אָבער יעדער האָט געוווּסט, ווו זי געפינט זיך. אַ געזעלשאַפט, אָן אַ געשריבענער קאָנסטיטוציע, און אַלע האָבן געוווּסט אירע צילן. כאָטש אָפיציעל האָט זיך דער קאָמיטעט פאַרנומען מיט זאַמלען מאַטעריעלע הילף פאַרן יידישן שול־וועזן אין פּוילן, איז אָבער נישט געווען קיין איין געזעלשאַפטלעכע, אָדער קולטור־וועלטלעכע אַקציע, אין וועלכער דער קאָמיטעט זאָל זיך נישט באַטייליקן, ווי — באַיקאָט אויף היטלער־דייטשלאַנד, הילף פאַר דער קעמפנדיקער שפּאַניע א.ד.ג. אַדאַנק דער דאָזיקער אַרבעט האָט זיך זיין געזעלשאַפטלעכער האָריזאָנט אויסגעברייטערט און ער האָט אויסגע־איבט אַ שטאַרקן איינפלוס אויפן אַרום און געלאָזט טיפע וואָרצלען אינעם ישוב. ווען מיר קוקן היינט צוריק צו יענער צייט, קען מען פעסטשטעלן, אַז דער קאָמיטעט פון „די פריינד פון יידיש־וועלטלעכן שול־וועזן אין

פּוילן" האָט אויף אַן אומדירעקטן אופן משפּיע געווען דעם גאַנג פון דער „קדימה".

מיטן אויסברוך פון דער לעצטער וועלט־מלחמה האָט דער קאָמיטעט פאַקטיש אויפגעהערט צו עקזיסטירן, ווייל אַנדערע פּראָבלעמען זענען אַנטשטאַנען, אָבער זיינע איינפלוסן זענען געבליבן. אין דעם ווייטערדיקן גאַנג פון דער אַרבעט וועט אונדז נאָך אויסקומען צו שרייבן וועגן דער ווירקונג פון דעם קאָמיטעט.

אין יענער צייט האָט שוין עקזיסטירט אַ טעאַטער־קרייז א.נ. „יידישע בינע", אונטער דער אָנפירונג פון יאַנקל גינטער, וואָס פלעגט שפּילן מאָדערן יידיש טעאַטער. נישט דאָ איז דער פּלאַץ אויספירלעך וועגן דעם צו שרייבן, אָבער ס'איז אָן שום ספק, אַז דער דאָזיקער טעאַטער־קרייז האָט פיל בייגעטראָגן צו דערציען אונדזער ישוב אין נאַציאָנאַלן זין און צו באַקומען דרך ארץ פאַר אונדזער מאָדערנער יידישער קולטור.

היות דער מענטשן־מאַטעריאַל פון די ביידע גרופּן, סיי פון „די פריינד פון יידיש־וועלטלעכן שול־וועזן אין פּוילן", סיי פון דעם טעאַטער־קרייז א.נ. „יידישע בינע" איז געווען כמעט דער זעלבער, פלעגן אָפט פאָרקומען געמיינזאַמע זיצונגען, שאַפנדיק אַזוי אַרום אַ צוויי־איינקייט. זיי האָט דאָס יידישע מעלבורן צו פאַרדאַנקען דעם באַזוך פון דעם דיכטער מלך ראַוויטש און דאָס באַזעצן זיך פון יוסף גיליגיטש, יעקב וויסליץ און שפּעטער רחל האָלצער. זיי האָבן, בלי שום ספק, אַ שטוים געטאָן אונדזער ישוב פאָראויס אין קולטורעלן און נאַציאָנאַל־וועלטלעכן זין.

מלך ראַוויטש, יוסף גיליגיטש, יעקב וויסליץ, רחל האָלצער

דער דיכטער מלך ראַוויטש האָט צוויי מאָל באַזוכט אויסטראַליע. דאָס ערשטע מאָל קומט ער אין 1933, בלויז אויף זעקס חדשים, ווען ער האָט אַדורכגעפירט אַ געלט־אַקציע פאַר די „ציש"א"־שולן אין פּוילן. די באַדייטונג פון זיין שליחות איז געווען נישט בלויז דאָס שאַפן מאַטעריעלע הילף פאַר די יידישע שולן אין פּוילן, נאָר פיל מער. דער ישוב האָט זיך צום ערשטן מאָל באַקענט מיט די פּראָבלעמען פון אַ יידישער שול אויף יידיש. אין 1935 קומט ראַוויטש צום צווייטן מאָל און באַזעצט זיך אויף צוויי יאָר. מיר האַלטן דעם פּעריאָד פאַר אַ ווענד־פּונקט אינעם יידישן לעבן פון מעלבורן. ראַוויטש איז דער שאַפער פון דער יידישער שול, וואָס איז באַקאַנט געוואָרן אין די שפּעטערדיקע יאָרן ווי די י. ל. פּרץ־שול. ער האָט אויך דערמוטיקט די קליינע גרופּע אָרטיקע שרייבער צו נעמען זיך צו דער פּען, ווי דעם פּריצייטיק פאַרשטאָרבענעם פּנחס גאָלדהאַר, א.א.

(אגב איז גאלדהאר אויך געווען א מיטגליד פון דער גרופע „פריינד פון יידיש־וועלטלעכן שול־וועזן אין פוילן").

אדאנק דער איניציאטיוו פון ראוויטשן און אונטער זיין רעדאקציע דערשיינט דער ערשטער אויסטראליש־יידישער אלמאנאך. דאס איז געווען דאס ערשטע יידישע בוך, וואס איז דערשינען אין אויסטראליע. אין מעלבורן האט ראוויטש פארענדיקט זיין בארימט בוך לידער „קאנטינענטן און אקעאנען". ער איז דער ערשטער „קאפיטאן קוק", וואס האט אנטדעקט אויסטראליע פאר דער יידישער וועלט. אדאנק זיינע בריוו, געדרוקט אין דער ווארשעווער „פאלקסצייטונג", האט מען געפונען א ניי לאנד פאר יידישער עמיגראציע. אין 1935 זענען די טויערן פון אויסטראליע, צוליב דער ווירטשאפטלעכער לאגע פון לאנד, געווען געשלאסן, אבער ווען מיט צוויי, דריי יאר שפעטער ווערן די באדינגונגען לייכטער, מערקט זיך טאקע א פארגרעסערטע יידישע אימיגראציע קיין אויסטראליע.

אין 1938 באזעצט זיך יוסף גיליגיטש אין מעלבורן. פריער פירט ער דורך א געלט־אקציע פאר די „צישא"־שולן אין פוילן, שפעטער נעמט ער איבער די לייטונג פון דער יידישער שול. (ראוויטש האט שוין דעמאלט געהאט פארלאזט אויסטראליע). אונטער זיין אנפירערשאפט און אדאנק דער פארגרעסערטער יידישער אימיגראציע, איז די קליינע יידישע שול, וואס האט די ערשטע צייטן געהאט ס'ה 30 קינדער, אויסגעוואקסן צו צוויי שולן: די י. ל. פרץ־שול און די שלום עליכם־שול, מיט צוויי קינדער־גערטנער אין צוויי אייגענע גרויסע געביידעס, וווּ עס לערנען זיך 600 קינדער. גיליגיטשעס נאמען איז געווארן אידענטיפיצירט מיט דער שול: די עלטערן פלעגן זי רופן די גיליגיטש־שול. ער איז געווארן דער אנערקענטער לעקטאר וועגן פראבלעמען פון יידישער ליטעראטור, קולטור און פעדאגאגיק. הונדערטער און טויזנטער האבן זיך צוגעהערט צו זיינע לעקציעס.

זאל ביי דער געלעגנהייט דערמאנט ווערן איין עפיזאד וועגן דער ראל פון דער יידישער שול, וואס איז אפגעדרוקט אין דער יובל־אויסגאבע „25 יאר י. ל. פרץ־שול אין מעלבורן":

„געווען איז דאס אין דער מלחמה־צייט. דער קינדער־כאר, אונטער דער אנפירונג פון פריינד פנחס שארף האט געהאט איינגעזונגען פיל פאלקס־לידער, מיט וועלכע נישט איין כאר פון דער־וואקסענע האט געקאנט שטאלצירן. האט מען זיך געוואנדן צו דער לאקאלער מלוכהשער ראדיא־סטאציע, צי זיי זענען גרייט צו דער־לויבן דעם שול־כאר צו געבן א ראדיא־אווידיציע. מען האט זיך גע־קווענקלט, אבער שפעטער האבן זיי איינגעשטימט. דער ארויסטריט

האט געהאט א גרויסן דערפאלג. מיט א יאר שפעטער, מיט פרישע לידער האט מען זיך נאך אמאל געוואנדן וועגן אן אווידיציע. זיי זענען גלייך מסכים געווען. אבער די אויספירונג איז געווען א ביסל אנדערש, — מען האט געזונגען פון דער „קדימה"־געביידע. דער זאל איז געווען אנגעפאקט מיט הונדערטער צוהערער, אבער בעתן זינגען — א טויט־שטילקייט. דאס יידישע ליד איז דאס מאל גע־ווארן טראנסמיטירט, נישט בלויז איבער גאנץ אויסטראליע, נאר אויך צו אלע פאציפישע אינדזלען, ווו ס'האבן זיך דעמאלט געפונען די אויסטראלישע און אמעריקאנער ארמייען. דער דערפאלג — א קאלאסאלער. אין מיטן פון אונדזער גרויסן חורבן, ווען יידיש לעבן איז פארגאזעוועט געווארן, האט מען געקאנט הערן אויף די כוואליעס פון ראדיא איבער דער גארער וועלט דאס געזאנג פון יידישן ליד, אז מיר לעבן ווייטער...

„מיר האבן דערהאלטן פיל דאנק־בריוו נישט בלויז פון מעל־בורן, נאר אויך פון דער גרויסער וועלט פאר דער גרויסער הנאה, וואס מיר האבן פארשאפט".

אין דעם זעלבן יאר קומט אויף א באזוך דער קינסטלער יעקב ווייסליץ און מיט א יאר שפעטער די בינע־קינסטלערין רחל האלצער. די וועלט־מלחמה האט ביידע פארהאלטן אין אויסטראליע און שפעטער איז שוין נישט געווען צו וועמען צוריק צו פארן... עס דארף דא אונטער־געשטראכן ווערן זייער גרויסער צושטייער פארן היגן יידישן נאציאנאלן קולטור־לעבן. מיט זייערע ווארט־קאנצערטן און טעאטער־פארשטעלונגען, מיט זייערע ארויסטריטן אויף גרויסע יידישע אימפרעזעס האבן זיי גע־וועקט דרך ארץ צום יידישן ווארט.

הילף און אימיגראציע

עס רוקן זיך אונטער די יארן פון אונדזער גרויסן פאלקס־חורבן. פון דער אלטער היים, פון פוילן, קומען אן טרויעריקע גרוסן. דאס לאנד ווערט פאשיזירט, די יידישע פאלקס־מאסן פאופעריזירט. די פליכטן צו העלפן אונדזערע ברידער וואקסן. עס שאפט זיך א קאמיטעט א.נ. „פויליש־יידישער הילפס־פאנד", אונטער דער אנפירונג פון פארשטארבענעם ארטור ראזן. עס ווערן געזאמלט הונדערטער פונטן.

אין דער זעלבער צייט אנטשטייט א ברענענדיק פראבלעם פון עמי־גראציע פאר יידישע פליטים פון דייטשלאנד, עסטרייך, טשעכאסלאוואקיע. צענער טויזנטער יידן, זענען געצוווּנגען צו אנטלויפן פון נאצי־רעזשים.

ווי פון א פייער. וווהין צו לויפן איז נישטא. די טויערן פון די אימי־גראציע־לענדער זענען כמעט געשלאסן. עס ווערט אן אינטערנאציאנאל פראבלעם, מיט וועלכן די דעמאקראטישע וועלט מוז זיך פאראינטערעסירן.

אויף דער עוויאנער קאנפערענץ אין 1938, וואס איז ספעציעל פאר דעם צוועק גערופן געווארן, פארפליכטעט זיך די אויסטראלישע רעגירונג ארויסצוגעבן 15 טויזנט אריינפאר־דערלויבענישן אין משך פון דריי יאר, צו פינף טויזנט יערלעך. די אויסטראלישע רעגירונג און די ארטיקע עפנטלעכע מיינונג בכלל, איז נישט געווען גענייגט צו א גרעסערער, נישט־בריטישער אימיגראציע. צוליב דעם מלחמה־אויסברוך אין 1939 באוויזן זיך צו ראטעווען ס"ה 7500 פליטים. צוויי דריטל פון זיי באזעצן זיך אין סידנעי, די רעשט אין מעלבורן. אין דער זעלבער צייט מערקט זיך אן אימיגראציע פון פוילישע יידן, וועלכע באזעצן זיך אין מעלבורן, פונקט אין א פארקערטער פראפארץ.

אויב די יידיש־פוילישע אימיגראציע איז געווען א נארמאלע, „גע־ספאנסערט" פון די ארטיקע קרובים, האט די יידיש־דייטשע אימיגראציע געמוזט אנקומען צו געזעלשאפטלעכער הילף. פאר דעם צוועק שאפט זיך א קאמיטעט א.נ. „וועלפער־סאסייטי".

די מלחמה ברעכט אויס און די גאנצע אימיגראציע איז אפגעשטעלט געווארן. עס באוויזן זיך בלויז צו ראטעווען עטלעכע זיבעציק פליטים פון פוילן, וועלכע זענען אנגעקומען אהער דורך רוסלאנד און יאפאן.

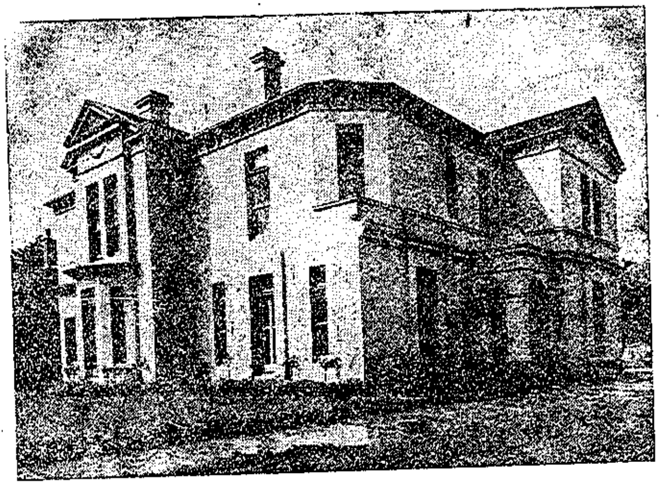

די געביידע פון יידישן הילפס־פאנד

עס וואלטן זיכער נאך פיל מער געקאנט זיך ראטעווען, אויב יאפאן וואלט נישט אריין אין דער מלחמה. די אלע, וועלכע זענען דארטן גע־בליבן שטעקן, זענען שפעטער אינטערנירט געווארן אין א געטא אין שאנכיי.

בעת דער מלחמה איז פארגעקומען נאך אן עמיגראציע, מיר וועלן זי אנרופן א „מאדנע", א פיינלעכע אימיגראציע, וואס איז געווען כאראק־טעריסטיש פאר יענער צייט. פיל דייטשע יידן, וועלכע האבן זיך גערא־טעוועט פון זייער „היים" קיין ענגלאנד, זענען דארטן בעת דער מלחמה אינטערנירט געווארן אלס בירגער פון שונאס לאנד... אזוי ווי ענגלאנד, צוליב דער געשפאנטער לאגע אין לאנד, האט מורא געהאט צו האבן ביי זיך א „פרעמדן" עלעמענט, האט מען זיי צוזאמען מיט געפאנגענע סאל־דאטן איבערגעשיקט קיין אויסטראליע און דא אויף דאס ניי אינטערנירט אין ספעציעל באשטימטע לאגערן. פארשטייט זיך, אז דער ארטיקער יידישער ישוב האט אלץ געטאן, כדי צו באפרייען די יידן און זיי ווערן אלע מיט דער צייט באפרייט. אזוי האבן זיך אויף א דראמאטישן אופן געראטעוועט אין אויסטראליע טויזנטער דייטשע יידן.

נאכמלחמהדיקע פראבלעמען — הילף און אימיגראציע

די בלוטיקע מלחמה ענדיקט זיך און אונדזער טראגעדיע אנטפלעקט זיך אין איר גאנצן גרויל. דער מעלבורנער ישוב דערפילט מיט אלע

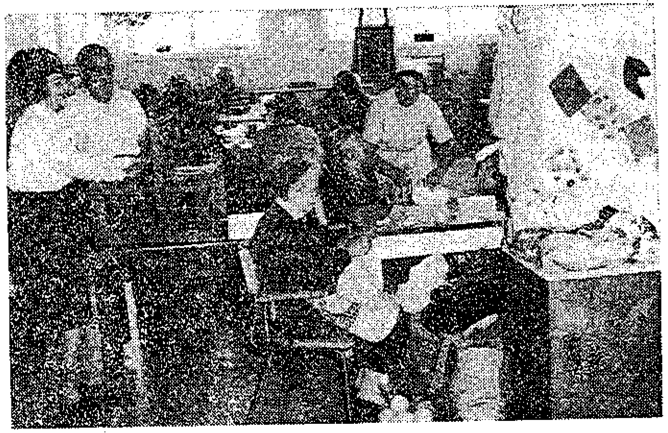

ווארשטאט פאר עלטערע מענטשן ביים יידישן הילפס־פאנד

ווינע חושים, אז עס דארף אלץ געטאן ווערן, כדי צו ראטעווען די שארית הפליטה, סיי דורך דירעקטע הילף מיט געלט, מעדיקאמענטן און פעקלעך, סיי דורך אימיגראציע און רעהאביליטאציע. דער באדן פאר דער ארבעט איז שוין צוגעגרייט געווארן פיל פריער, איידער דער בלוטיקער פארהאנג האט זיך אויפגעהויבן. אונטער דער אנפירונג פון לעא פינק אנטשטייט א הילפס־פאנד־קאמיטעט, וואס שרייבט אריין א הערלעך קאפיטל אין דער געשיכטע פון אונדזער ישוב. צענדליקער און צענדליקער יידן האבן זיך געשטעלט צו דער דיספאזיציע פון דעם קאמיטעט. מיר קענען נישט אויסרעכענען אלעמען, וואס האבן צוגעלייגט א האנט, אבער פאר איינעם ווילן מיר מאכן אן אויסנאם: דער פארשטארבענער דוד אבזאץ. ער איז אין יענער צייט געווען די טרייב־קראפט, דער דינאמישער מאטאר פון דער ארבעט. דאס יידישע מעלבורן, פראפארציאנעל גענומען צו דער גרויס פון ישוב, איז געווען אויפן ערשטן ארט אין דער יידישער וועלט אין געבן הילף. דאס האבן באשטעטיקט די יידישע הילפס־אינסטיטוציעס, ווי דער „דזשאינט" און „האיאס". דער הילפס־פאנד איז אויסגעוואקסן אין די שפעטערדיקע יארן צו איינער פון די פונדאמענטאלסטע אינסטיטוציעס פון אונדזער ישוב. גענויער וועגן אים וועט נאר שפעטער אויסקומען צו דערציילן.

דערווייל זאמלט זיך די געראטעוועטע שארית הפליטה אין פוילן און אין די פארשידענע לאגערן אין דייטשלאנד און אנדערע לענדער. עס איז געקומען די צייט זיי איבערצוזידלען. אויך אויסטראליע דארף ארייננעמען א טייל פון זיי. דער פרעזידענט, מר. מייזעל, פון דעם מעלבורנער „עדוויזארי־בארד" (אזוי האט דעמאלט געהייסן אונדזער קהילה) ווענדעט זיך מיט א מעמאראנדום צום דעמאלטיקן אימיגראציע־מיניסטער פון דער לייבאר־רעגירונג, מר. ארטור קאלוועל, צו דערמעגלעכן א געוויסע יידישע אימיגראציע, וואס זאל טיילווייז לינדערן די אנגעווייטאקטע פראבלעמען פון דער שארית הפליטה. די ווענדונג האט געטראפן אויף א גינסטיקן באדן אין דער נאכמלחמהדיקער אריענטאציע.

אין די אויסטראלישע רעגירונגס־קרייזן איז אין יענער צייט פארגעקומען אן ענדערונג אין דער אימיגראציע־פאליטיק. ביז דער מלחמה איז די לייבאר־פארטיי, ווי די גאנצע אויסטראלישע עפנטלעכע מיינונג, געווען קעגן א פארגרעסערטער אימיגראציע בכלל, און פון א נישט־בריטישער בפרט. מ'האט געהאלטן, אז די פרעמדע עלעמענטן, די „פאר־ריינערס", נעמען צו דעם ארבעטס־פאסטן און דאס ביסן פון מויל פון די אויסטראליער, נישט טראכטנדיק, אז דער אויסטראלישער קאנטינענט איז אזוי גרויס ווי אייראפע מיט ס"ה זיבן מיליאן מענטשן. אין צפון,

אין אזיע געפינט זיך א מיליארד מענטשן מיט א שנעלן נאטירלעכן צוּוואוקס, וואס זוכן פרישע אויסוואנדערונגס־פלעצער. מען האט געלעבט אין א „פולס־פאראדייס" און מ'האט זיך דערביי געטראכט, אז דער ענגלישער פלאט וועט שוין פארהיטן אויסטראליע פון א פרעמדער אינוואזיע.

פינצטערע וואלקנס האבן זיך אבער אויסגעשפרייט איבערן אויסטראלישן הימל, ווען דער יאפאנישער פלאט האט זיך אין דער לעצטער מלחמה דערנענטערט צו די אויסטראלישע ברעגעס. די מוטער־ענגלאנד, וואס איז אליין געווען איינגעטונקען איבערן קאפ אין אירע איינענע דאגות סיי אין אייראפע, סיי אין אפריקע, האט כמעט גארנישט געקאנט העלפן אויסטראליע. איר פלאט, וואס איז געשטאנען אין מאלאיא און סינגאפור און האט געדארפט פארהיטן אויסטראליע פון אן עווענטועלן איבערפאל פון צפון, איז צעזעצט און דערטרונקען געווארן פון דעם יאפאנישן לופט־פלאט. די יאפאנישע עראפלאנען האבן באמבארדירט דעם אויסטראלישן צפון־פארט, דארווין. עלנט, איינזאם און פארלאזן איז געבליבן דער גרויסער אויסטראלישער קאנטינענט אין זיין גורלדיקער שעה. בלויז א נס האט געראטעוועט דאס לאנד פון דער יאפאנישער אינוואזיע. אמעריקע האט אין געציילטע וואכן אריבערגעפירט א מיליאניקע ארמיי קיין אויסטראליע און פארהאלטן דעם פאראויסמארש פון די יאפאנער.

די דאזיקע טעג פון גרויסער סכנה האבן געגעבן א ביטערע און באלערנדיקע לעקציע. די רעגירונגס־קרייזן, ווי בכלל אלע פאליטישע פארייען זענען געקומען צו דער איבערצייגונג, אז די לאגע מוז ראדיקאל געענדערט ווערן, און דער באגאנגענער פעלער מוז אויסגעבעסערט ווערן: אויסטראליע מוז אויף שנעל באפעלקערט ווערן, סיי דורך א נאטירלעכן צוּוואוקס, סיי דורך אימיגראציע.

אין דער צייט איז אנגעקומען אונדזער מעמאראנדום צו עפענען די טויערן פון אויסטראליע פאר א יידישער איינוואנדערונג. די ווענדונג איז געווען אויף דער ליניע פון דער נייער פאליטיק, דערביי מוז אונטערגעשטראכן ווערן, אז דער אימיגראציע־מיניסטער, קאלוועל, האט זיך ארויסגעוויזן נישט בלויז פאר א גרויסן שטאטס־מאן, נאר אויך א גרויסער הומאניטאריער אין באצוג צו אונדזערע ספעציפישע יידישע פראבלעמען, פאר וועלכע מיר זענען אים דאנקבאר.

אדאנק דער נאכמלחמהדיקער אימיגראציע איז אונדזער ישוב שטארק געוואקסן. ער האט זיך פאר די לעצטע 15—16 יאר מער ווי פארטאפלט. פון קארגע דרייסיק טויזנט נפשות איז ער דערגאנגען צו איבער זעכציק טויזנט.

א גרויסע ראָל האָבן דערביי געשפּילט די ניי־אַנטשטאַנענע לאַנדסמאַנשאַפטן, ווי די ביאַליסטאָקער, לאָדזשער, וואַרשעווער, זשעלעכאָווער, ראַדאָמער און פיל אַנדערע. דער סענטימענט און בענקשאַפט צו דער היים־שטאָט האָט דערמעגלעכט דאָס קומען פון הונדערטער און טויזנטער אימיגראַנטן. די איינגעזעסענע יידן האָבן אין זייער מערהייט פאַרלוירן אין דעם חורבן די אייגענע קרובים און די פּליטים האָבן קיינעם נישט געהאַט דאָ. עס איז אָבער געווען געזונג, וואָס מען האָט זיך געקאַנט פון אַמאָל, אָדער אַפילו בלויז אַן אָנווייזונג, אַז מען שטאַמט פון דער זעלבער שטאָט, עס זאָל אַלץ געטאָן ווערן, כדי די ווענדונג פון אַ לאַנדסמאַן זאָל באַפרידיקט ווערן. איניקע לאַנדסמאַנשאַפטן, ווי די ביאַליסטאָקער, און אַ געוויסע צייט שפּעטער אויך די וואַרשעווער און ראַדאָמער, האָבן געקויפט גרויסע הייזער, כדי צו דערמעגלעכן די נייע אימיגראַנטן צו זייער קומען צו האָבן אַ דאַך איבערן קאָפּ. ווען מען נעמט אין אַכט דעם דוחק אין וווינונגען אין יענער צייט, וועט מען פאַרשטיין וואָס פאַראַ גרויסע הילף עס איז געווען פאַר די פריש־געקומענע. די לאַנדסמאַנשאַפטן האָבן אויך געשאַפן אייגענע פאָנדן צו העלפן זייערע לאַנדסלייט אין פאַל פון אַ נויט, אָדער שטעלן זיי אויף די פיס דורך איינאָרדענען אַ געשעפט אָדער אַ וואַרשטאַט.

אויך די בונדישע אָרגאַניזאַציע אין מעלבורן האָט פאַרדינסטן ביים מאַכן פּערמיטן. זי איז געווען די ערשטע, וואָס האָט באַקומען פון מיניסטער קאַלוועל פּערמיטן פאַר עטלעכע דרייסיק שאַנכייער פּליטים, וואָס האָבן זיך געפונען דאָרטן די גאַנצע צייט פון דער מלחמה. הונדערטער און הונדערטער יידן פון פאַרשידענע לאַגערן זענען דאַנקבאַר דער בונדישער אָרגאַניזאַציע פאַר ברענגען זיי קיין אויסטראַליע. ספּעציעלע פאַרדינסטן ביים באַקומען פּערמיטן פאַר די דאָזיקע פּליטים האָט געהאַט דער פאַרשטאָרבענער יעקב וואַקס.

די ראָל פון הילפס־פאָנד

איבער די אַלע הילפס־גרופּן שטייט דער מעלבורנער **הילפס־פאָנד**, וואָס קאָאָרדינירט און פירט פאַקטיש אָן מיט דער גאַנצער הילפס־אַרבעט, וואָס איז אויסגעוואַקסן צו אַ ריזן־פאַרנעם אין דעם נאָכמלחמהדיקן פּעריאָד. דורך דעם הילפס־פאָנד זענען געקומען טויזנטער יידן פון פאַרשידענע לאַגערן, פון דייטשלאַנד און פון ווייטן רוסלאַנד און פּוילן. פאַר פיל פון זיי באַזאָרגט דער „דזשאָינט” און „האַיאַס” די רייזע־הוצאות. דער הילפס־פאָנד האָט געקויפט פינף גרויסע הייזער און איינגעאָרדנט

זיי אַלס „האָסטעלס”, ווו עס האָבן געפונען אַ צייטווייליקע היים פיל פון די ניי־געקומענע. די „איינוווינער” פון די הייזער האָבן זיך כסדר געטוישט, ווייל די „אַלטע” האָבן געדאַרפט פריי מאַכן דעם פּלאַץ פאַר די פריש־צוגערייזטע. איניקע פון זיי וווינען דאָרט ביזן היינטיקן טאָג, ווייל זיי האָבן נישט קיין מעגלעכקייטן צוצוקומען צו אַ זעלבסטשטענדיקער וווינונג.

דאָס אימיגראַציע־געזעץ האָט פאָראויסגעזען, אַז אַ „פּערמיט” אַריינצוקומען קיין אויסטראַליע קען מען באַקומען נאָר פאַר נאָענטע קרובים, ביז אַ קוזין און נישט ווייטער. די סיבה איז געווען, דער אימיגראַנט זאָל נישט פאַלן צו לאַסט דער מלוכה ד.ה. דער קרוב איז פאַר אים פאַראַנטוואָרטלעך. אָבער ווו נעמט מען אַזוי פיל נאָענטע קרובים, און ראַטעווען דאָס, וואָס איז געבליבן, האָט מען געמוזט. זענען אַנטשטאַנען נאָענטע קרובים, קוזינען... דער אימיגראַציע־דעפּאַרטאַמענט האָט פאַרשטאַנען און געקוקט אויף דעם דורך די פינגער. אויסער דעם האָט די רעגירונג אַרויסגעגעבן „פּערמיטן” פאַר פיל יידן, וואָס זענען געוואָרן „געספּאָנסערט” דורך דער צענטראַלע פון אויסטראַלישן יידנטום. דער „האַיאַס” און „דזשאָינט”, וועלכע האָבן אָנגעפירט מיט דער רעהאַביליטאַציע און איבערזידלונג פון די יידן אין די לאַגערן, האָבן פאַרטיילט אַ טייל פון זיי קיין סידנעי, און אַ טייל קיין מעלבורן. אויך סידנעי האָט שוין אין דער צייט געהאַט אירע „האָסטעלס”. ווען אָבער די שיפן מיט די פּליטים האָבן פאַראַנקערט אין מעלבורן אויף אַ טאָג, כדי אַראָפּצולאָזן די „מעלבורנער”, האָבן די „סידנעיער” אין פיל פאַלן געזאָגט — „מיר פאָרן נישט ווייטער, מיר ווילן אויך פאַרבלייבן אין מעלבורן”. אַלע אונדזערע אַרגומענטן, אַז אין סידנעי וואַרטן אויף זיי אויך גוטע יידן, אַז דאָרטן זענען דאָ „האָסטעלס” מיט אַרבעטס־פּלעצער, אַז די מעלבורנער „הייזער” זענען איבערפולט און מיר קענען זיי נישט אויפנעמען, האָבן נישט געהאָלפן. מ'האָט געמוזט אויף שנעל לויפן צו דער שיף אַרויסצונעמען פון די שיף־קעלערן זייער באַגאַזש.

ביים הילפס־פאָנד עקזיסטירט אַ שטענדיקע סאָציאַלע הילפס־קאָמיסיע, וואָס גיט דירעקטע הילף וועכנטלעך יעדן איינעם פון די ניי־געקומענע און אַפילו שוין לאַנג־איינגעזעסענע אין פאַל פון קראַנקהייט, אָדער אַרבעטסלאָזיקייט. כדי צו האָבן אַ באַגריף צו וואָס פאַראַ פאַרנעם עס דערגייט די סאָציאַלע הילף, קען דינען די פאָלגנדיקע ציפער: אין דעם יאָר 1962/63 איז פאַרטיילט געוואָרן אַ סומע פון קנאַפּע דרייסיק טויזנט פונט.

ביי דעם קאָמיטעט איז אויך דאָ אַ פאָנד פאַר הלוואות. ווען מ'זאָל

צוזאמענרעכענענדיק אלע עקזיסטירנדיקע פארמען פון הלוואות, וואס געפינען זיך אונטער דער אפוטרופסות פון הילפס־פאנד, ווי די גמילת־חסידים־קאסע, גאראנטיעס אין בענק פאר אן „אווערדראפט" א.א., בארגט מען אויס אין איין יאר איבער 200 טויזנט פונט.

מ'האט אויפגעבויט א קינדער־אנשטאלט פאר יתומים און פארלאזענע קינדער פאר 80 טויזנט פונט. איצט איז דער הילפס־פאנד צוגעטראטן בויען דירות פאר עלטערע מענטשן (עס האט נישט קיין שייכות מיטן מושב־זקנים־הויז) אין ווערט פון 100 טויזנט פונט. ס'איז אויך געשאפן געווארן א ווארשטאט פאר אלטע לייט, וואס זענען נישט אימשטאנד צו ארבעטן אין א נארמאלער פאבריק. ס'איז אבער נויטיק, זיי זאלן זיין באשעפטיקט ביי אן ארבעט צו בארואיקן זייערע נערוון. זייער איינקונפט דעקט בלויז א העלפט פון די פאקטישע אויסגאבן. די רעשט ווערט סובסידירט פון הילפס־פאנד. ביים היינטיקן טאג זענען באשעפטיקט אין דעם ווארשטאט ביי 53 עלטערע מענטשן פון ביידע געשלעכטער.

זאל ביי דער געלעגנהייט דערמאנט ווערן אויך דאס מושב־זקנים־הויז א.נ. די מאנטעפיארע היים. זי עקזיסטירט שוין ביי א הונדערט יאר. זי איז אויסגעוואקסן אין פארלויף פון דער צייט צו א גרויסער און וויכטיקער אינסטיטוציע. לעצטנס איז צוגעבויט געווארן א פרישער פליגל פון 4 שטאקן אין ווערט פון 200 טויזנט פונט. צו דער דערעפענונג פון דעם נייעם בנין איז געקומען דער פרעמיער־מיניסטער, סער ראבערט מענזיס צו באגריסן אין נאמען פון דער אויסטראלישער פעדעראלער רעגירונג. היינט־צו־טאג זענען דארטן דא ביי הונדערט עלטערע מענטשן און ס'איז פאראויסגעזען צו קענען אריינעמען ארום 150.

אויך דער יידישער ארבעטער־קאמיטעט אין אמעריקע האט בייגעשטייערט אין געבן הילף דער נייער יידישער עמיגראציע. אין דער שטיל. דורך דער פארמיטלונג פון פארשטארבענעם יעקב וואקס, האט מען געטיילט דירעקטע הילף נויט־באדערפטיקע. דער ארבעטער־קאמיטעט האט אויך אסיגנירט פיר טויזנט פונט צו דער דיספאזיציע פון הילפס־פאנד צו קויפן א הויז פאר א „האסטעל" צו באזעצן פרישע אימיגראנטן.

וווּקס פון ישוב

אין דעם נאכמלחמהדיקן פעריאד זענען קיין מעלבורן אריינגעקומען ארום 18 טויזנט יידישע אימיגראנטן, וואס האבן מער ווי פארטאפלט אונדזער ישוב. זייענדיק אין זייער מערהייט פוילישע אדער מזרח־אייראפעאישע יידן בכלל, האבן זיי משפיע געווען מיט זייער מענטאליטעט

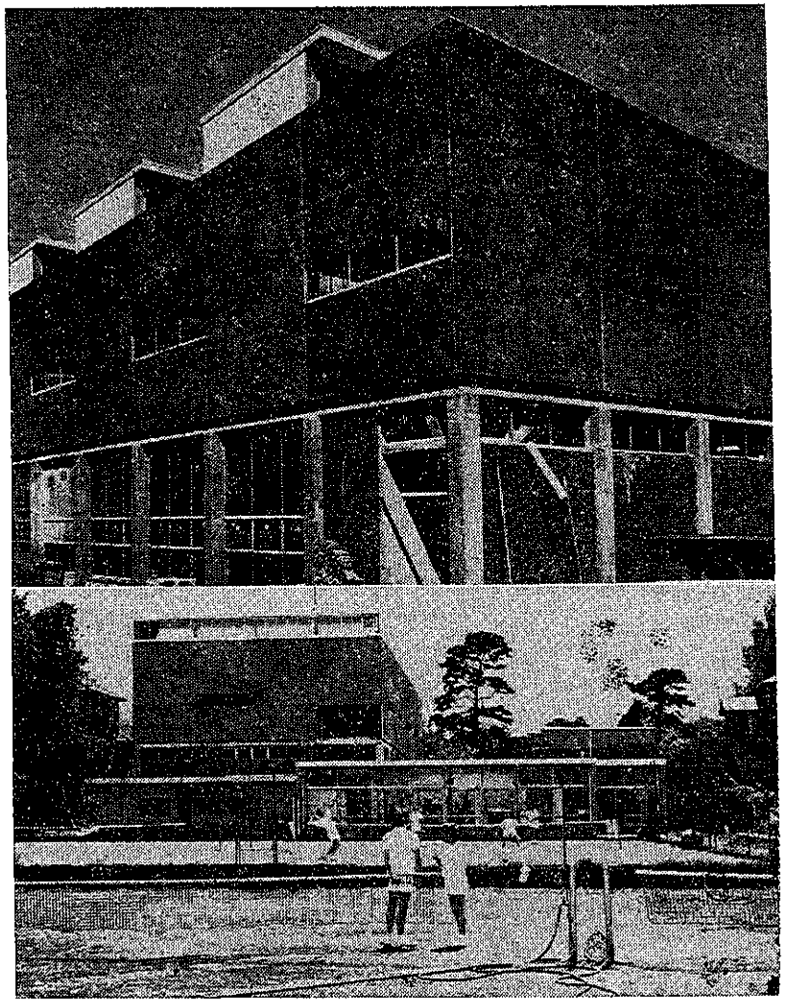

דער גרויסער יידישער ספארט־קלוב „איידזשעקס" אין מעלבורן

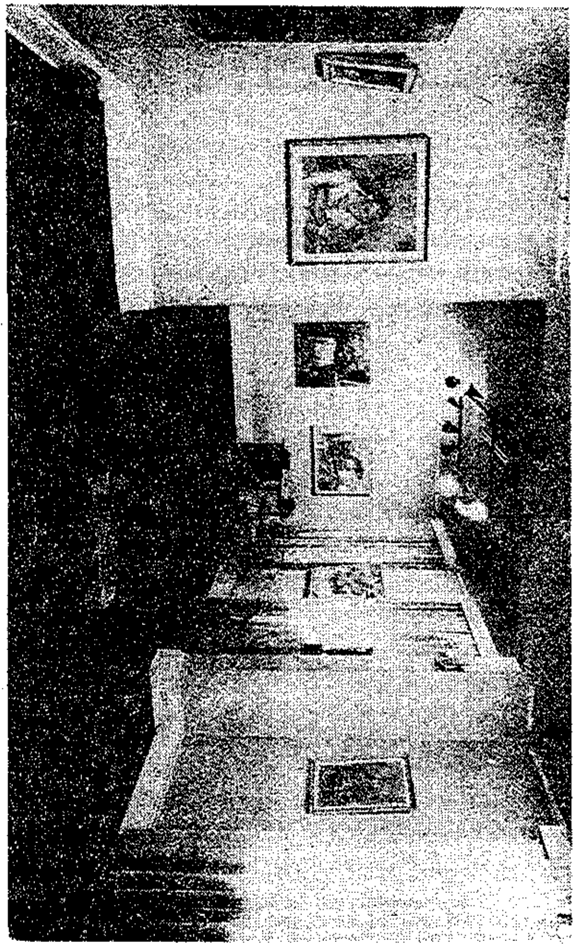

דער לאָקאַל פון דער יידישער קונסט-געזעלשאַפט א.ג. פון בן-אורי

און פאַרנעם דאָס היגע יידישע לעבן, געבנדיק עס אַ מער פאָלקסטימלעכן און יידישלעכן כאַראַקטער. זיי האָבן אין פיל הינזיכטן געענדערט דאָס פּנים פונעם ישוב. אויב ביז איצט פלעגן די גאַנצע דעה אין היגן געזעל־שאַפטלעכן לעבן האָבן די אַסימילאַטאָריש־יאַהודישע עלעמענטן, האָבן די לעצטע אָנגעהויבן צו שפּילן די צווייטע פידל.

מיט דעם פאַנאַנדערוווּקס און פאַנאַנדערבוי פון דער שטאָט קומט אויך פאַר אַן אַנדערע עמיגראַציע. מען פאַרלאָזט די אַלטע שטאָט־ראַיאָ־נען, ווי קאַרלטאָן, בראַנזוויק א.א. און מען באַזעצט זיך אין נייע־אָנגע־שטאַנענע פאַרשטעט, אין פריש־אויפגעבויטע הייזער. עס אַנטשטייען דאָרט פרישע רעליגיעזע קאָנגרעגאַציעס מיט אייגענע שולן און רבנים, און ביי זיי אַ ריי דערציאונגס־אַנשטאַלטן. מיר האָבן איצט שוין נישט בלויז די פריער־דערמאָנטע צוגאָב־שולן ווי די י.ל. פרץ און שלום עליכם־שולן, נאָר פיל אַנדערע, וואָס שטייען אונטערן איינפלוס פון פאַרשידענע געזעלשאַפטלעכע און רעליגיעזע ריכטונגען, ווי קאָולפילד תלמוד תורה, עלוווד תלמוד תורה, טעמפּל בית ישראל, ליובאַוויטשער ישיבה, עדת־ישראל, מוריה־קאָלעדזש, מאָונט סקאָפּוס שול, ביאַליק־שול און פיל אַנ־דערע. מיר קענען זיך נישט אָפּשטעלן אויף יעדער שול באַזונדער, דאָס וואָלט פאַרנומען צו פיל פּלאַץ. אָבער וועגן איינער מוז מען מאַכן אַן אויסנאַם. דאָס איז די טעגלעכע שול א.נ. „מאָונט סקאָפּוס".

עס קענען זיין פאַרשידענע מיינונגען וועגן כאַראַקטער פון דער שול, צי זי באַפרידיקט מיט איר דערציאונגס־פּראָגראַם דעם יידיש־וועלטלעכן און נאַציאָנאַלן סעקטאָר פון אונדזער ישוב. נישט דאָ איז דער פּלאַץ וועגן דעם צו רעדן. מען מוז אָבער צוגעבן, אַז די שול איז אַ גרויסער דערציאונגס־אַנשטאַלט, מיט אייגענע שול־געביידעס אין ווערט פון איבער אַ האַלבן מיליאָן פונט. איר יערלעכער בודזשעט באַטרעפט אַרום 200 טויזנט פונט. דאָרט לערנען זיך 15 הונדערט קינדער — פון קינדערגאַרטן ביזן אַרויסלאָז־קלאַס. שוין געהאַט אייניקע מאַטורע־אַרויס־לאָזן. דער פאַקט, וואָס יידישע קינדער באַקומען זייערע אַלגעמיינע און יידישע דערציאונג אין אַן אייגענער יידישער סביבה האָט אַ גרויסע באַ־דייטונג פאַרן קאַמף קעגן אַסימילאַציע.

מען מוז מיט צופרידנקייט פעסטשטעלן, אַז כמעט פיר טויזנט קינדער באַקומען אין דער אָדער אַנדערער פאָרם אַ יידישע דערציאונג. בלויז אַ קליינער טייל באַקומט בכלל נישט קיין שום יידישע דערציאונג. די אַלע שול־בנינים, וואָס זענען אויפגעבויט געוואָרן ספּעציעל פאַר יידישער דערציאונג דערגרייכן אין ווערט ביז איין מיליאָן פונט.

די יידישע געזעלשאפטלעכקייט

די יוגנט אין מעלבורן איז ארגאניזירט אויף א געהעריקן אופן. ס'איז כמעט נישטא קיין איין יוגנטלעכער, וואס זאל אין אזא אדער אן אנדער פארם נישט געהערן צו א געוויסער יידישער יוגנט־ארגאניזאציע. דאס האט א גרויסע באדייטונג אין צעמענטירן נאציאנאל אונדזער ישוב און אפשר אויך די סיבה פון דעם, וואס עס קומען פאר אזוי ווייניק געמישטע חתונות. ווי פארביק ס'איז אונדזער יידיש לעבן, אזוי פארשידנארטיק זענען אויך די יוגנט־ארגאניזאציעס: — די אומפארטייאישע ספארט־ארגאניזאציע „איידזשעקס" מיט א גרויסער מיטגלידערשאפט, די רעליגיעזע בני־עקיבא, די ציוניסטישע „הבונים", „השומר־הצעיר" און „בית"ר", „סקיף"־„צוקונפט" ביים „בונד" א.א. די אלע יוגנט־גרופן פירן אן אינטענסיווע טעטיקייט. ווען עס קומען די זומער־פעריען ארדנט יעדע יוגנט־ארגאניזאציע איין איר אייגענעם זומער־לאגער, וווּ די יוגנטלעכע פארברענגען אייניקע וואכן צוזאמען אונטער דער אויפזיכט פון זייערע פירער.

נאך מער פילפארביק איז דאס געזעלשאפטלעכע לעבן פון די דערוואקסענע מיט אלע קאנסעקווענצן פון רעליגיעזע און פארטייאיש־פאליטישע שטרייטן. אין דער רעליגיעזער וועלט קומט פאר א גרויסע „מלחמה" צווישן די ארטאדאקסישע יידן, וועלכע באשטייען הויפטזעכלעך פון מזרח־אייראפע און די ליבעראלן פון עסטרייך־טשעכאסלאוואקיש־דייטשן אפשטאם. נישט דא איז דער פלאץ צו באהאנדלען זייערע חילוקי־דעות. ס'איז נישט בלויז אן אויסטראלישער ענין. אויך אין אמעריקע קומען פאר די זעלבע מחלוקותן. ס'איז בלויז ווערט צו דערמאנען א פאקט, וואס אילוסטרירט ווי ווייט עס דערגייט צווישן זיי די שנאה. אן ארטאדאקסישער רב האט זיך אפגעזאגט ארויסצוטרעטן אויף א געטא־טרויער־אוונט, ווייל פון דער זעלבער טריבונע האט אויך געדארפט רעדן דער רב פון דער ליבעראלער שול... לעצטנס איז די באציאונג פון די ארטאדאקסן צו די ליבעראלן געווארן עטוואס מער טאלעראנט.

אין דעם וועלטלעכן סעקטאר גייט אויפן ערשטן ארט לויטן איינפלוס די ציוניסטישע ארגאניזאציע מיט אלע אירע ריכטונגען, ווי די אלגעמיינע ציוניסטן, מזרחי, רעוויזיאניסטן, פועלי־ציון און וויצ"א. זיי אלע זענען פארטראטן אין דעם ציוניסטישן סטייט־ראט. זייער געזעלשאפטלעכע ארבעט באשטייט הויפטזעכלעך אין זאמלען געלט פאר ישראל, וואס ברענגט גרויסע סומען. דער ישראל־אפיל, קרן־קימת און וויצ"א זאמלען העכער 300 טויזנט פונט יערלעך. א גרויסער טייל פון דער יוגנט איז אנגעשלאסן אין די ציוניסטישע יוגנט־ארגאניזאציעס.

די בונדישע ארגאניזאציע איז אויסגעוואקסן אין דעם נאכמלחמהדיקן פעריאד צו א גרויסן געזעלשאפטלעכן כוח. בונדיסטן זענען טעטיק אין היגן יידישן לעבן. מען זעט זיי אין א ריי יידישע ארגאניזאציעס, ווי „קדימה", יידישע שולן, הילפס־פאנד, לאנדסמאנשאפטן א.א.

מיר האבן נאך א פאליטישע גרופע, דער א"ג „פראגרעסיווער צענטער", אונטערן איינפלוס פון יידישע קאמוניסטן און דעם „קאנסול צו באקעמפן אנטיסעמיטיזם און פאשיזם", — א לינקע פראנט־ארגאניזאציע. זיי זענען היינט איזאלירט און מען לאזט זיי נישט צו צו דער אנפירונג פון די יידישע אינסטיטוציעס. געווען אבער אנדערע צייטן אין דער נישט־לאנגער פארגאנגענהייט, ווען זיי האבן באהערשט דאס יידישע לעבן און באלעבאטעוועט אין דער „קדימה", „בארד אף דעפיוטים" א.א. דער שטראם פון דער נייער אימיגראציע פון די סאוויעטישע פארשיקונגסלאגערן מיט זייערע ביטערע דערפארונגען פון רוסלאנד, און די פארטיליקונג פון דעם נאציאנאלן און רעליגיעזן לעבן פון דעם יידיש־סאוויעטישן ישוב האבן ענדלעך א סוף געמאכט צו זייער ממשלה.

ביי דער געלעגנהייט דארף דערמאנט ווערן די גרויסע ראל, וואס דער שרייבער י. ראפאפארט האט געשפילט אינעם קאמף מיט דער „יעווסעקציע". ער איז געקומען צו אונדז פון שאנכיי, וווּ ער האט פארברענגט די מלחמה־יארן. זיין באזעצן זיך אין מעלבורן איז געווען א גרויסער געווינס פארן ישוב. ער האט דא ארויסגעגעבן אייניקע ביכער עסייען וועגן ליטעראטור. אלס רעדאקטאר פון די „יידישע נייעס" און שפעטער פון דער „יידישער פאסט" (דאס זענען די צוויי יידישע צייטונגען, וואס דערשיינען וועכנטלעך אין מעלבורן), האט ער מיט זיין וועכנטלעכן קאלום „אין פינטל אריין" פיל מיטגעהאלפן צו ווייזן דעם אמתן פנים פון קאמוניזם.

די לאנדסמאנשאפטן האבן אין די לעצטע יארן באקומען אן אלגעמיינע ארגאניזאציאנעלע ראם מיט דער אנטשטייאונג פון דער פעדעראציע פון די לאנדסמאנשאפטן. אדאנק דעם איז זייער צאל אויסגעוואקסן צו העכער 20. זיי גיבן זייער צושטייער צו פארשידענע טעטיקייטן פון דעם ישוב, און, דער עיקר, האלטן אויף די קולטור־טראדיציע פון מזרח־אייראפעישן יידנטום.

פון די פיל נישט־אויסגערעכנטע אינסטיטוציעס דארף איינע אויסגעטיילט ווערן. דאס איז די „בני ברית", וואס ווירקט צווישן די ענגליש־רעדנדיקע יידן. פארמעל איז זי א „לאדזש", אבער פאקטיש איז זי אן אינסטיטוציע מיט א פארצווייגטער קולטור־געזעלשאפטלעכער טעטיקייט אין ענגליש. זי פארמאגט אן אייגענע שיינע געביידע.

אין די לעצטע יאָרן איז געשאַפן געוואָרן די יידישע קונסט־געזעלשאַפט, וועלכע ציילט עטלעכע הונדערט מיטגלידער, צווישן זיי אַ גרעסערע צאָל יונגטלעכע. די געזעלשאַפט פאַרנעמט זיך מיט פאַרשפּרייטן קונסט צווישן יידן פון אונדזער ישוב און פירט איר אַרבעט אין ענגליש, האָט צו פאַרצייכענען אַ ריי דערפאָלגרייכע אונטערנעמונגען, באַזונדערס אויפן געביט פון בילדער־אויסשטעלונג און טעאַטער־אויפפירונגען.

עס בלייבט צו זען, צי די געזעלשאַפט וועט זיך איינבירגערן אין לעבן פון אונדזער ישוב, אָדער זי וועט זיין בלויז אַ פאַרבייגייענדיקע דערשיינונג, ווי פיל אַנדערע יידישע גרופּעס, וועלכע האָבן עקזיסטירט אין מעלבורן און זענען פאַרשוווּנדן געוואָרן.

אויף דעם אָרט וואָלט מען געדאַרפט שרייבן וועגן דער ראָל פון דער „קדימה" אין יידישן לעבן, אָבער ווי עס איז שוין דערמאָנט געוואָרן, ווערט וועגן איר געשריבן אין דער אויסגאַבע באַזונדער.

„באָאַרד אָף דעפּיוטיס"

די יידישע קהילה אין אונדזער ישוב ווערט רעפּרעזענטירט דורך דעם א"ג „באָאַרד אָף דעפּיוטיס". דאָס איז די צענטראַלע אינסטאַנץ פון מעלבורנער קיבוץ. ווען מען זאָגט „קהילה", דאַרף מען דאָס נישט פאַרשטיין אין דעם לעגאַל־רעכטלעכן זין, ווי זי איז געווען אַמאָל אין דער אַלטער היים. דאָרט איז זי געווען יורידיש גאַראַנטירט דורך דער מלוכה. אַלע יידן האָבן געמוזט צו איר געהערן. די „קהילה" האָט געקאָנט באַשטייערן אירע מיטגלידער און אויפמאַנען דורך אַ געריכט, אויב עמיצער האָט זיך אָפּגעזאָגט דעם עטאַט צו באַצאָלן. אַנדערש איז דאָ. זי באַשטייט פון אַ פרייוויליקן אַנשלוס פון די יידישע אינסטיטוציעס און קאָנגרעגאַציעס, וואָס דעלעגירן זייערע פאָרשטייערס אין „באָאַרד". אַזעלכע „באָאַרד אָף דעפּיוטיס" געפינען זיך אין יעדער הויפּט־שטאָט פון די באַזונדערע אויסטראַלישע שטאַטן, חוץ אין מעלבורן, אויך אין סידני, בריזביין, אַדעלייד און פּערט. אַלע צוזאַמען בילדן די אַלגעמיינע אויסטראַליש־יידישע רעפּרעזענטאַנץ, דעם א"ג „עקזעקוטיוו־קאָנסול פון אויסטראַלישן יידנטום". די אויסטראַלישע רעגירונג און אַנדערע אָפיציעלע קערפּערשאַפטן רעכענען זיך מיט דער דאָזיקער רעפּרעזענטאַנץ. אין דער הינזיכט האָט דאָס אויסטראַלישע יידנטום פיל ווייטער אַוואַנסירט ווי דער יידישער ישוב אין די פאַראייניקטע שטאַטן פון צפון אַמעריקע. דאָרטן האַלט נאָך ווייט פון־האָבן איין רעפּרעזענטאַנץ, וואָס זאָל קענען רעדן אין נאָמען פון גאַנצן אַמעריקאַנער יידנטום.

אין דער פאָרמירונג פון די „באָאַרד אָף דעפּיוטיס" אין די אַלע

שטעט, ווי אויך ביים שאַפן דעם „עקזעקוטיוו־קאָנסול" האָט גרויסע פאַרדינסטן מר. מאָריס אַשכנזי פון מעלבורן. אַ באַוווּסטער אַדוואָקאַט נישט בלויז ביי יידן, ווי אויך מר. סיד איינפעלד פון סידני, געוועזענער לייבאָר־דעפּוטאַט אין אויסטראַלישן פּאַרלאַמענט.

די אויפגאַבן פון דעם „באָאַרד" זענען — צו קאָאָרדינירן און רעגולירן די פאַרשידענע טעטיקייטן פון די עקזיסטירנדיקע יידישע אינסטיטוציעס, וואָס ווירקן און באַדינען די אַלע נויטן און באַדערפענישן פון קיבוץ, ווי דערציאונג, סאָציאַלע הילף, קולטור־אַרבעט, רעליגיעזע באַדערפענישן, סטאַטיסטיק א.א.; פאַרטיילן אַפּיל־פּעריאָדן פאַר געלט־זאַמלונגען; קאַמף קעגן אַנטיסעמיטיזם; „פּאַבליק־רילייישנס"־אַרבעט און פיל אַנדערע אויפגאַבן.

דער „באָאַרד אָף דעפּיוטיס" איז נישט קיין דעמאָקראַטיש־געווײלטע אינסטיטוציע אין דעם מאָדערנעם זין פון וואָרט: איין פּערזאָן — איין שטים. די דעלעגאַטן ווערן געשיקט פון די אינסטיטוציעס, אַזוי ווי מען קען זיין און מ'איז אַ מיטגליד אין פאַרשידענע אינסטיטוציעס, ווערט די זעלבע פּערזאָן צוויי־פאַכיק אָדער דריי־פאַכיק פאַרטראָטן. דאָס שאַפט אַ נישט־פּראָפּאָרציאָנעלע פאַרטרעטונג און דער רעזולטאַט איז, אַז די רעפּרעזענטאַנץ שפּיגלט נישט אָפּ די פאַקטישע געזעלשאַפטלעכע כוחות פון ישוב.

לאַנגע יאָרן איז אָנגעגאַנגען אַ גרויסער שטרייט אינעם „באָאַרד" און אויך אויסער אים, צו דעמאָקראַטיזירן די צענטראַלע אינסטיטוציע. דעם קאַמף האָבן אָנגעפירט די פאָרשטייער פון דער „קדימה", יידישע שולן, ווי בכלל דער יידיש־רעדנדיקער סעקטאָר. דער דאָזיקער קאַמף איז טיילווייז געקרוינט געוואָרן מיט דערפאָלג. צו די עקזיסטירנדיקע פאָרשטייער פון די אינסטיטוציעס ווערן געווײלט איצט דורך דירעקטע וואַלן דעלעגאַטן, וועלכע מוזן באַקומען אַ מינימום פון 150 שטימען. אַזעלכע וואַלן קומען פאָר יעדע צוויי יאָר.

דער קאַמף פאַר יידיש

דער פּלענום פון „באָאַרד" איז געוואָרן די טריבונע, וווּ עס קומען צום אויסדרוק אַלע פּראָבלעמען פון אונדזער ישוב. דער צוזאַמענשטעל פון „באָאַרד" איז שוין היינט נישט דער זעלבער ווי אַמאָל אין „אַדוויי־זערי־באָאַרד", דער פאָרגייער פון „באָאַרד אָף דעפּיוטיס", ווו די יאַהודים האָבן געהאַט די דעה: מיטן אָנקומען פון דער לעצטער אימיגראַציע האָט מען אָנגעהויבן צו זען דאָרט פרישע מענטשן מיט נייע אידייען. זיי האָבן אָנגעהויבן צו באַנוצן אויף די זיצונגען די יידישע שפּראַך. דאָס

איז נישט אנגעקומען אזוי לייכט. ס'איז אנגעגאנגען א גרויסער קאמף צו געבן בירגער־רעכט דעם יידישן לשון. היינט רעדט מען אין „באארד" יידיש און די יידישע רעדעס ווערן גלייך איבערגעזעצט אויף ענגליש, ווייל די ענגליש־רעדנדיקע יידן, וועלכע פארשטייען נישט קיין יידיש, ווילן אויך וויסן, וואס די יידיש־רעדנדיקע האבן צו זאגן...

דער קאמף פאר יידיש אין „באארד" און אויסער אים האט פיל געהאלפן צו הויבן די חשיבות פון דער שפראך אין דעם ישוב. ביז לעצטנס פלעגט מען זעלטן הערן א יידיש ווארט אויף עפנטלעכע פארזאמלונגען: מען האט געהאלטן פון דער לאזונג — „שטופט זיך נישט מיט יידיש אין דרויסן!". היינט קומט נישט פאר כמעט קיין איין עפנטלעכע אונטערנעמונג אן א יידישער רעדע. פארקערט, די יידישע רעדע איז די אטראקציע. ס'איז ווערט ביי דער געלעגנהייט צו דערציילן א כאראקטעריסטישן פאל: מיט איניקע יאר צוריק האט מען עפנטלעך געזעגנט דעם ישראל־קאנסול, מרדכי נוראק, צו זיין פארלאזן אויסטראליע. ער רעדט א זייער שוואכן יידיש, אבער ביים געזעגענען זיך, ווילנדיק אויסדרוקן זיינע געפילן, האט ער נאך א פראכטפולן ענגליש און גוטן העברעאיש, גערעדט אויך איניקע מינוטן אין זיין שלעכטן יידיש. דער יידישער עולם האט אים דערפאר אפגעדאנקט מיט א גרויסער אוואציע.

סאציאלער צוזאמענשטעל פון ישוב

ווי עס איז שוין פריער אנגעוויזן געווארן, באשטייט די מערהייט פון דעם מעלבורנער קיבוץ פון נייגעקומענע. יידן זענען א פעאיק פאלק און פארמאגן די אייגנשאפט פון קענען זיך אריינפאסן אין פארשידענע באדינגונגען. נוצן זיי טאקע אויס די גוטע ווירטשאפטלעכע קאניוקטור פון לאנד און באוויזן זיך עקאנאמיש נישט שלעכט איינצוארדענען.

די צאל פון יידישע ארבעטער איז א קליינע. די מערהייט פון ישוב האט אייגענע אונטערנעמונגען און איז באשעפטיקט אין טעקסטיל, שניידעריי און אנדערע צווייגן פון לייכטער אינדוסטריע, אין האנדל אדער זענען פראפעסיאנאלן. זיי זענען א ווערטפולער טייל פון אלגעמיינעם עקאנאמישן לעבן, הגם זיי בילדן ס"ה נישט מער ווי א האלבן פראצענט פון דער גאנצער אויסטראלישער באפעלקערונג. און ווייל די יידן זענען עקאנאמיש נישט שלעכט סיטואירט, האבן זיי באוויזן אויפצובויען אין א קורצער צייט א ריי דערציאונגס־אנשטאלטן און בתי־מדרשים. זיי רופן זיך פאראנטוואָרטלעך אויף? — see below

שידענע הילפס־צוועקן, פאר ישראל אדער ארטיקע הצטרכותן, ביז א האלבן מיליאן פונט א יאר.

אמת, דער וועלטלעכער סעקטאר קען זיך נישט בארימען, אז ער האט פיל אויפגעטאן ביים בויען זיינע אינסטיטוציעס. ער דארף עס נאך באווייזן ביים רעאליזירן דעם פראיעקט פון איבערטראגן די „קדימה" אין א נייער געגנט, וווּ עס געפינט זיך איצט דער רוב מנין ובנין פון מעלבורנער ישוב. ס'איז נאך נישטא ביי די מעלבורנער יידן די טראדיציע פון מעצענאטן, וועלכע זאלן מנדר זיין מיט א ברייטער האנט אויף קולטור־צוועקן, ווי ארויסצוגעבן א יידיש בוך א.ד.ג. אמת, עס זענען דערשינען פיל יידישע ביכער אין מעלבורן (אין סידני קיין איין יידיש בוך), ווי צ.ב., פון שרייבער־עסייאיסט י. ראפאפארט איניקע ביכער, פון נאוועליסט הערץ בערגנער איניקע ביכער. א בוך דערציילונגען פון

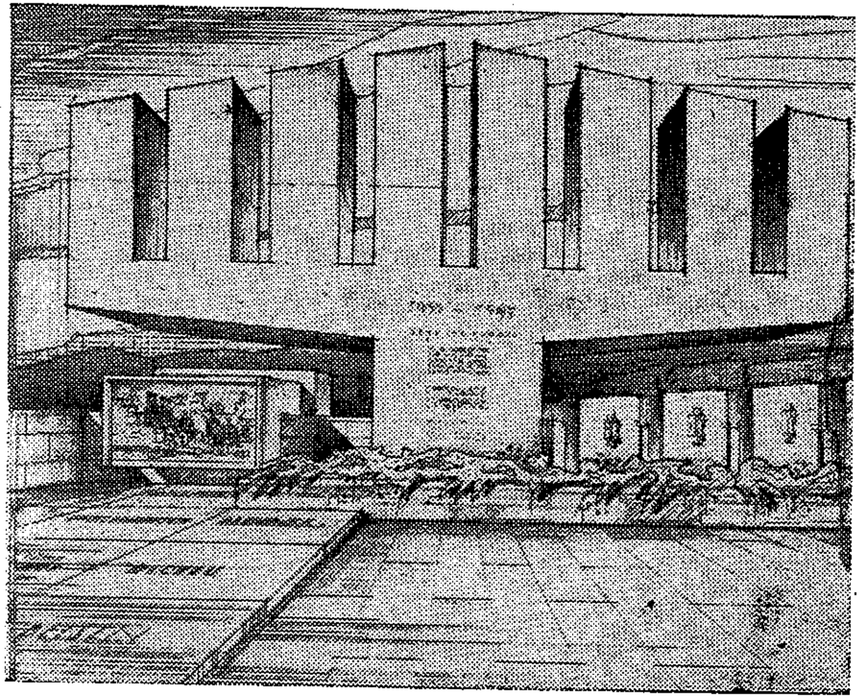

דער מצבה-מאנומענט אויפן קארלטאנער בית-עולם אין מעלבורן צום אנדענק פון די זעקס מיליאן קדושים, אויפגעבויט אין 1963

יונג־פארשטארבענעם פנחס גאלדהאר, א בוך עסייען פון יצחק קאהאן, א באנד לידער פון י.מ. לעווין, צוויי ביכער פון הרב ד״ר י. ראפאפארט, אבער כמעט אלע ביכער זענען דערשינען מיט דער הילף פון געזעלשאפטלעכע קאמיטעטן.

יידן אלס בירגער פון לאנד

אויסטראליע איז א דעמאקראטיש לאנד און אלע זיינע בירגער, סיי איינגעזעסענע, סיי פריש־געקומענע גענילסן פון די זעלבע רעכט. דער דעמאקראטישער פרינציפ פון גלייכבארעכטיקונג ווערט דורכגעפירט אויף הונדערט פראצענט. אמת, עס זענען געווען אנדערע צייטן, פאר דער לעצטער וועלט־מלחמה, ווען מ׳האט מיט חשד געקוקט אויף א נייגעקומענעם. היינט איז אנדערש. די רעגירונגס־קרייזן און די טעגלעכע פרעסע פירן א דערציאונגס־ארבעט צווישן די אויסטראליער זיי זאלן העלפן די אימיגראנטן איינבירגערן זיך וואס שנעלער אין דעם לאנד.

נאך מער, אויב מיט יארן צוריק האט מען געפרעדיקט, אז די נייגעקומענע דארפן זיך וואס שנעלער אסימילירן, אפזאגן זיך פון זייער אלטער קולטור־ירושה, הערט מען לעצטנס אנדערע טענער. אפילו די פירער פון די צוויי גרויסע פאליטישע פארטייען, — פון דער ליבעראלער און דער לייבאר־פארטיי, — האלטן, אז די פארשידענע עטנישע גרופן דארפן נישט אויפגעבן זייערע נאציאנאלע קולטורן. פארקערט, די פארביקייט פון אנדערע קולטורן וועט נאך מער פארשטארקן און רייכער מאכן די אויסטראלישע קולטור. דער פרינציפ פון קולטור־פלוראליזם ווערט אלץ מער און מער רייפער.

דאס אויבנגעזאגטע האט אויך, פארשטייט זיך, א שייכות צו דער יידישער מינדערהייט. ס׳איז נישטא קיין שום דיסקרימינאציע לגבי די יידן. אלע פאליטישע פארטייען פון לאנד, פון רעכטס ביז לינקס, זענען פריי פון יעדער אנטיסעמיטישער באפארבונג. אמת, עס זענען פאראן קרייזן, וועלכע נעמען נישט אריין יידן אין זייערע קלובן, אבער דער מין אנטיסעמיטיזם טראגט נישט קיין מאסן־כאראקטער און איז נישט כאראקטעריסטיש פארן לאנד.

יידן האבן געשפילט א גרויסע ראל אין דער געשטאלטיקונג פון אלגעמיינעם אויסטראלישן לעבן. דער שעפער פון דער אויסטראלישער קאנסטיטוציע איז געווען דער ייד סער אייזיק אייזיקס. ער איז אויך געווען דער ערשטער אויסטראלישער „דזשענעראל־גאווערנאר״, ד.ה. דער פארטרעטער פון דער בריטישער קרוין אין אויסטראליע. דער ייד מאנאש איז געווען דער גענעראל פון דער אויסטראלישער ארמיי אין דער ערשטער וועלט־מלחמה. אגב זענען זיי ביידע געווען מעלבורנער תושבים.

מיר האבן היינט יידן פארלאמענטאריער, וועלכע פארטרעטן ביידע גרויסע פאליטישע פארטייען, סיי אין פעדעראלן, סיי אין שטאט־פארלאמענטן. בארא שניידער איז א פארשטייער פון די ליבעראלן אין וויקטאריע־פארלאמענט. דער שוין פריער־דערמאנטער סיד איינפעלד איז געווען א לייבאר־דעפוטאט אין פעדעראלן פארלאמענט. סעם קאהען איז א לייבאר־סענאטאר. לײדער איז געווען א גרויסער קאנפליקט צווישן דעם לעצטן און דעם „באארד אף דעפיוטים״ צוליב זיין ארויסטריט אין סענאט אין ענין פון רוסישן יידנטום. ווען דאס דאזיקע אנגעווייטאקטע פראבלעם איז דארטן באהאנדלט געווארן, האט ער דארטן געזאגט, אז אויסטראליע דארף זיך נישט אריינמישן אין די אינערלעכע ענינים פון ראטנפארבאנד, אז די רוסישע יידן, אלס בירגער פון זייער לאנד, דארפן זיך אליין אויסקעמפן זייערע נאציאנאלע און רעליגיעזע רעכט אן אונדזער הילף. נישט דא איז דער פלאץ צו שרייבן וועגן זיין ארויסטריט. דער פאקט אבער וואס סעם קאהען איז ארויסגעשטעלט געווארן אלס דעפוטאט אין סענאט פון דער לייבאר־פארטיי, באווייזט, אז זי איז פריי פון יעדן מין אנטיסעמיטיזם.

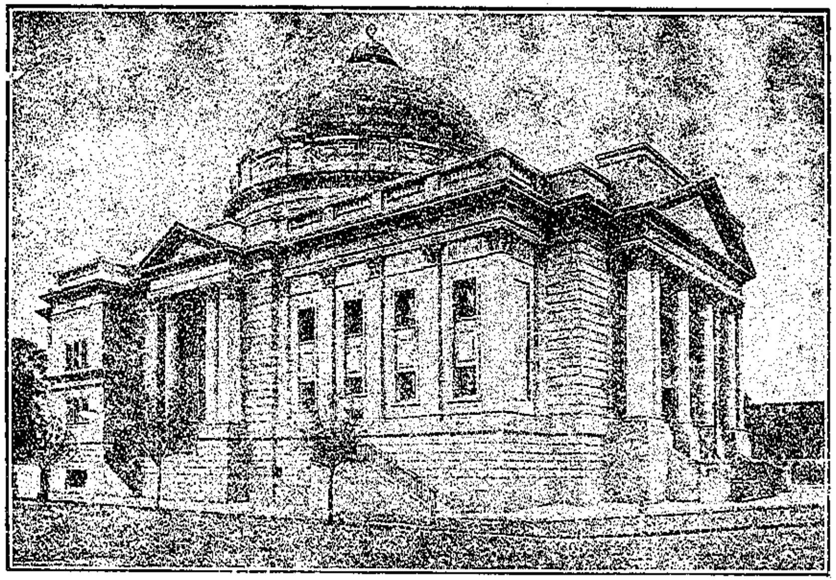

די טורעק שול.

אויספירן

ווי זעען אויס די פּערספּעקטיוון פון יידישן לעבן דאָ? מיר האָבן זיך באַמיט צו באַווייזן דעם אַנטוויקלונגס־וועג פון מעלבורנער ישוב, דעם פאַנאַנדערוווקס פון זיינע אינסטיטוציעס, זיין פּאָרוואַרצלען זיך אין אַלגעמיינעם עקאָנאָמישן לעבן. ס'איז א דעמאָקראַטיש לאַנד, אָן קיין שום דיסקרימינאַציעס. אמת, די אויסטראַליש־ענגלישע קולטור, אלס די קולטור פון דער מערהייט, שלינגט אַלץ מער איין די קולטורן פון די באַזונדערע נאַציאָנאַלע גרופּן, צווישן זיי אויך די יידישע. ס'איז אָבער נישטאָ קיין צוואַנג־אַסימילאַציע: עס זענען נישטאָ קיין נאַציאָנאַלע, רע־ליגיעזע אָדער ראַסן־פאָראורטיילן. פולע דעמאָקראַטיע שליסט נישט אויס די עקזיסטענץ פון נאַציאָנאַלע מינדערהייטן מיט זייער שפּראַך און קול־טור. דאַרפן מיר אויסנוצן די דאָזיקע באַדינגונגען. די פרייהייט פון לאַנד גיט אונדז די מעגלעכקייט צו ווידמען זיך דעם יידישן געביט. קאַמף קעגן אַסימילאַציע און פאַר נאַציאָנאַלער עקזיסטענץ און אייגענע שעפערישקייט דאַרפן ווערן די קאַמף־פּאָזיציעס פון יעדן באַוווסט־זיניקן ייד.

נאָך מער: ביז דער לעצטער נאַציאָנאַלער קאַטאַסטראָפע האָבן מיר, דער אויסטראַלישער ישוב, ווי בכלל די יידן איבער דער גאָרער וועלט, געצויגן זייער יניקה פון מזרח־אייראָפּעאישן, הויפּטזעכלעך פון פּוילישן יידנטום. דאָס דאָזיקע יידנטום איז מערדערלעך פאַרשניטן און פאַר־ניכטעט געוואָרן. אין דער צייט איז אַנטשטאַנען מדינת ישראל. ס'איז אויך אויפגעוואַקסן א גרויסער פינף־מיליאָניקער יידישער ישוב אין צפון־אַמעריקע, ווי אויך קלענערע יידישע ישובים אין די לענדער פון דרום־אַמעריקע. אויך דער אויסטראַלישער יידישער ישוב איז אויסגעוואַקסן ביז איבער זעכציק טויזנט נפשות, פון וועלכע מער ווי א העלפט געפינען זיך אין מעלבורן. פאַרשניטן איז לײדער געוואָרן דער בוים פון יידיש־לעבן מיט זיינע וואָרצלען, מיט אַלע זיינע ניואַנסן און קאָלירן. עס אַנט־שטייען צווייגן פון יידישע ישובים איבער דער גאָרער וועלט. אויף אונדז ליגט איצט די גרויסע נאַציאָנאַלע אויפגאַבע ווייטער צו שפּינען דעם גאָלדענעם פאָדעם פון אונדזער נאַציאָנאַל יידיש לעבן.

* * *

דער מחבר פון דעם אַרטיקל האָט זיך נישט געשטעלט פאַר אַ אויפגאַבע צו געבן אַלע אַספּעקטן פון היגן יידישן לעבן. דער עיקר איז אים געגאַנגען אין געבן דעם אַנטוויקלונגס־גאַנג פון היגן ישוב, וואָס איז אים גוט באַקאַנט הויפּטזעכלעך פון זיין אייגענער דערפאַרונג פאַר די לעצטע 37 יאָר.

א. צימערמאַן

יידן, יידישקייט און יידיש אין סידנעי

די יידישע באַפעלקערונג אין סידנעי באַטרעפט איצט — אין 1966 — 28 טויזנט יידן, מיט אַ 5 טויזנט יידן ווייניקער ווי די יידישע באַפעלקערונג אין מעלבורן.

די גאַנצע יידישע באַפעלקערונג האָט זיך פאַרטאָפּלט נאָך דער מלחמה און דאָס איז, פאַרשטייט זיך, אויך גילטיק פאַר סידנעי.

דער סאָציאַלער צוזאַמענשטעל פון דער יידישער באַפעלקערונג אין סידנעי איז אָבער אַנדערש ווי אין מעלבורן. אין סידנעי באַטרעפן די מזרח־אייראָפּעאישע יידן א 40% פון דער גאַנצער יידישער באַפעלקערונג און 60% זענען מערב־אייראָפּעאישע און אין אויסטראַליע געבוירענע יידן. אין מעלבורן איז די סאָציאַלע קאָנפיגוראַציע אומגעקערט: די מזרח־אייראָפּעאישע יידן באַטרעפן 60%. דער דאָזיקער סאָציאַלער פענאָמען האָט, חוץ אַנדערע, א גרויסע השפּעה אויף דער לאַגע און אויף דער אַנטוויקלונג פון פאָלקסטימלעכער יידישקייט אין סידנעי.

עקאָנאָמיש גענומען לעבן די יידן אין סידנעי, ווי אין גאַנץ אויסטראַ־ליע, אין גוטע באַדינגונגען און זענען איינגעגלידערט אין האַנדל און אין דער לייכטער אינדוסטריע.

סידנעי איז די גרעסטע שטאָט אין אויסטראַליע מיט 2 מיליאָן 200 טויזנט איינוווינער און ליגט אויף דעם מזרחדיקן ברעג פון פּאַסיפיק. די שטאָט איז רחבותדיק, זוניק, האָט א דינאַמישן אַמעריקאַנער טעמפּאָ און אויך דאָס איז אַ נאַטירלעכע דאַמבע קעגן דער מעגלעכקייט פון געזעלשאַפטלעכן און קולטורעלן אויסלעבן זיך פון די סידנעיער יידן.

דאָס אויסטראַלישע פאָלק, וואָס איז פּאָליטיש און דעמאָגראַפיש געווען געבונדן מיט ענגלאַנד, האָט איבערגענומען, אין דעם קורצן אָפּ־שניט פון זיין געשיכטע, ענגלישע פּאָליטישע און געזעלשאַפטלעכע אינס־טיטוציעס, ווי אויך די קולטור, שפּראַך און לעבנס־שטייגער. היינט, אין די 60־קער יאָרן זוכט עס דעם וועג צו א זעלבסטשטענדיקער נאַציאָנאַל־קולטורעלער פיזיאָנאָמיע. און עס איז נישט קיין ספק, אַז עס וועט געפינען דעם וועג צו אַ זעלבשטענדיקער נאַציע אויך אין נאַציאָנאַל־היסטאָרישן און קולטורעלן זין.